

M

onitoringverslag
Stand van zaken aanpak commerciële
seksuele uitbuiting van kinderen

2nd EDITION

Deze publicatie werd oorspronkelijk in het Frans geschreven door ECPAT België en ECPAT International (Elphie Galland, Sarah Haider, Camille Pesquer and François-Xavier Souchet).

Deze publicatie is tot stand gekomen met financiële steun van Swedish International Development Cooperation Agency (SIDA), The Oak Foundation, en Irish Aid. De standpunten in deze publicatie zijn uitsluitend die van ECPAT België/ ECPAT Internationaal. De financiële steun zoals toegekend door de donors betekent niet dat zij deze standpunten onderschrijven.

Niets uit deze uitgave mag worden verspreid zonder voorafgaande kennisgeving aan ECPAT België/ECPAT Internationaal.

Copyright © 2016, ECPAT België/ECPAT Internationaal

Grafisch ontwerp: Manida Naebklang

Vertaling: Eva Marita, Simone Punselie, Steven Segaert, Cécile Vandewoude en Alphons Van Hoof.

Proofreading: Katlijn Declercq en Yvonne Nouwen.

ECPAT Belgium

Kiekenmarkt 30,
1000 Brussel,
www.ecpat.be
info@ecpat.be

ECPAT International

328/1 Phayathai Road,
Ratchathewi, Bangkok,
Thailand 10400
www.ecpat.net
info@ecpat.net

INHOUDSOPGAVE

WOORDENLIJST	4
VOORWOORD	5
METHODOLOGIE	8
INLEIDING	10
Handel in kinderen voor seksuele doeleinden	10
Prostitutie van kinderen	11
Pornografie en uitbuiting van kinderen via het internet	12
Seksuele uitbuiting van kinderen in reis en toerisme sector	13
NATIONAAL ACTIEPLAN	13
Nieuw actieplan tegen mensenhandel voor 2012-2014	13
Het actieplan 2011-2014 voor de rechten van het kind van de Federatie Wallonië-Brusse	14
COÖRDINATIE EN SAMENWERKING	15
Lokaal en nationaal niveau	15
Regionaal en internationaal niveau	17
PREVENTIE	19
Preventie: operationele activiteiten	19
Preventie: institutionele mechanismen	21
BESCHERMING	23
Internationale commerciële seksuele uitbuiting van kinderen standaarden	23
Nationale wetgeving	26
Extraterritoriale bevoegdheid	30
Uitlevering	30
Procedures die van toepassing zijn op minderjarige slachtoffers	31
Procedures die van toepassing zijn op slachtoffers van mensenhandel	32
Specifieke maatregelen voor NBMV's	34
Schadevergoeding	36
Verantwoordelijke instanties voor de bescherming van jonge slachtoffers	37
Sociale diensten en verenigingen voor hulp aan slachtoffers van CSEC	38
Training Rechtshandhavingpersoneel	40
KIND- EN JONGERENPARTICIPATIE	40
PRIORITAIRE ACTIES	42
BIJLAGEN	44
EINDNOTEN	55

WOORDENLIJST van termen en afkortingen

CEPOL:	College van Europese Politie
DGJ:	Directie Bestrijding van de zware en georganiseerde criminaliteit
DNA:	Deoxyribonucleic zuur
ECPAT:	End Child Prostitution Child Pornography, Child Trafficking for Sexual Purposes.
EU:	Europese Unie
Europol:	Europese Politiedienst
FEBETRA:	Koninklijke Federatie van Belgische Transporteurs en Logistieke Dienstverleners
Fedasil:	Federaal Agentschap voor de Opvang van Asielzoekers
Frontex:	Europees Agentschap voor het beheer van de operationele samenwerking aan de buitengrenzen van de lidstaten van de Europese Unie
GVDB:	Gemeenschappelijk Veiligheids- en Defensiebeleid
IAMM:	Informatie- en Analysecentrum mensensmokkel en Mensenhandel
IOM:	Internationale Organisatie voor Migratie
MH:	Mensenhandel
NGO:	Non-gouvernementele organisatie
NBMV:	Niet-begeleide minderjarige vreemdeling
PCCC:	Centrum voor samenwerking inzake politie en douane
SIS:	Schengen Informatie System
UNODC:	Verenigde Naties Bureau voor drugs- en misdaadbestrijding

VOORWOORD

Tijdens de eerste Wereld Conferentie tegen Commerciële Seksuele Uitbuiting van Kinderen in Stockholm in 1996, erkenden 122 regeringen van over de hele wereld voor het eerst dat commerciële seksuele uitbuiting van kinderen een wereldwijd probleem is van epidemische proporties. De Stockholm Verklaring en Agenda voor Actie – een strategisch raamwerk voor actie tegen CSEC (Commercial Sexual Exploitation of Children) - werd goedgekeurd door de 122 regeringen die deelnamen aan de Conferentie, als basis voor een systematische wereldwijde aanpak tegen de seksuele uitbuiting van kinderen.

De methodologie gebruikt in dit rapport vertrekt van het Actieplan dat tijdens de eerste Wereld Conferentie goedgekeurd werd. De gezamenlijke strategie tegen commerciële seksuele uitbuiting van kinderen op mondiaal, regionaal en nationaal niveau omvat concrete maatregelen om commerciële seksuele uitbuiting van kinderen terug te dringen (zie Annex). Sinds 1996 is ECPAT Internationaal verantwoordelijk voor de opvolging van de implementatie van het Actieplan in elk land waar de ECPAT groep actief is.

Binnen dit kader, werd ECPAT België gevraagd om nauwgezet samen te werken met ECPAT Internationaal om periodiek een balans op te maken van de maatregelen genomen in België ter bestrijding van commerciële seksuele uitbuiting van kinderen. Ongeveer tien jaar na de eerste versie van onderhavig rapport (2006), blijkt het noodzakelijk om een tweede, vollediger, versie op te stellen, die de recente evoluties inzake wetgeving en hun implementatie in rekening brengt. Daarbij gaat aandacht uit naar de geïntegreerde aanpak en de intersectorale samenwerking, noodzakelijk voor de verwezenlijking van het recht van kinderen om beschermd te worden tegen seksuele uitbuiting.

Het document dat voortkwam uit deze eerste Wereld Conferentie werd snel opgevolgd door het Optionele Protocol voor de Conventie over de Rechten van het Kind met betrekking tot de handel in kinderen, kinderprostitutie en kinderpornografie (OPSC). Met het aannemen van dit protocol in 2000 als een juridisch bindend verdrag van de Verenigde Naties, bevestigt het optionele protocol (en andere relevante internationale verdragen) opnieuw de

noodzaak van politieke wil en concrete acties van overheden om te zorgen dat kinderen in hun land vrij kunnen leven van alle vormen van commerciële seksuele uitbuiting.

In 2001 kwamen hooggeplaatste afgevaardigden van 136 overheden, lokale en internationale non-gouvernementele organisaties en kinderen en jongeren samen voor het tweede Wereld Congres in Yokohama om de geboekte resultaten en de uitdagingen in de bestrijding van CSEC te bespreken en om nieuwe prioriteiten te identificeren die een impuls kunnen geven aan actie. Zeven jaar later vormde het derde Wereld Congres in Rio de Janeiro het grootste wereldwijde platform tot op heden voor delegaties van 137 overheden om hun commitment om kinderen te beschermen tegen commerciële seksuele uitbuiting te hernieuwen. De Rio Declaratie en Oproep voor Actie moedigt alle partijen inclusief de private sector aan om verder in te zetten op acties om een einde te maken aan CSEC. De Rio Oproep voor Actie onderstreept de verplichting om de rechten van het kind zoals geïdentificeerd in bestaande internationale mensen- en kinderrechten instrumenten, te erkennen en bekrachtigen. Daarnaast biedt de Oproep een kader voor alle plichtdragers met betrekking tot de bestrijding van seksuele uitbuiting, met name overheden, voor de strijd

tegen seksuele uitbuiting van kinderen. Tevens bevestigt de Oproep opnieuw het voortdurende belang van de Agenda voor Actie, die voor het eerst werd vastgesteld in Stockholm twaalf jaar eerder.

Dit rapport, als onderdeel van de Tweede Editie serie van landen rapporten die werden geproduceerd door ECPAT International, biedt een volledige basis van informatie over alle manifestaties van CSEC in een land en een analyse van de resultaten en uitdagingen in de implementatie van acties (inclusief de participatie van kinderen en jongeren) om CSEC te bestrijden. Het rapport, dat het raamwerk van de Stockholm Agenda voor Actie als basis heeft, functioneert als een instrument om informatie en ervaringen te delen tussen verschillende partijen en plichthebbenden binnen een land en daarbuiten. Het beveelt concrete prioritaire acties aan die hoognodig zijn om proactief de nationale bestrijding van CSEC te bevorderen. Tenslotte biedt dit rapport een manier om de implementatie van geratificeerde internationale kinderrechten instrumenten met betrekking tot commerciële seksuele uitbuiting van kinderen, van de betreffende staat te monitoren.

Dit product werd geproduceerd door middel van uitgebreide samenwerking binnen het ECPAT wereldwijde netwerk.

ECPAT International bedankt ECPAT leden groepen in de geëvalueerde landen, lokale en wereldwijde experts en andere organisaties voor hun waardevolle bijdragen aan dit rapport. ECPAT International wil tevens haar diepe waardering uitspreken voor al het harde werk dat werd uitgevoerd door het team binnen het Internationale Secretariaat, als ook

voor de gulle steun van de donerende de vervolmaking van dit rapport mogelijk heeft gemaakt. De bijdragen van alle partijen hebben het proces van monitoren van de Agenda voor Actie versterkt en de benodigde intensivering van samenwerking om nieuwe en evoluerende complexe manifestatie van commerciële seksuele uitbuiting van kinderen bekrachtigd.

METHODOLOGIE

De Agenda voor Actie tegen Commerciële Seksuele Uitbuiting van Kinderen biedt een gedetailleerd raamwerk en categorieën van acties die uitgevoerd moeten worden door overheden in samenwerking met maatschappelijke organisaties en andere relevante actoren tegen commerciële seksuele criminele acties tegen kinderen. In het algemeen, deze acties focussen op: 1) Coördinatie en samenwerking; 2) Preventie; 3) Bescherming; 4) Herstel, rehabilitatie en re-integratie; en 5) kinderopparticipatie. De Agenda voor Actie is de formele structuur voor overheden die de Agenda hebben aangenomen en zich toegewijd hebben aan de bestrijding van CSEC. Dit impliceert dat de Agenda voor Actie tevens het voornaamste raamwerk is om te rapporteren over de status van implementatie van de Agenda zoals tijdens het tweede Wereld Congres in 2001, de tussentijdse Review meetings die werden georganiseerd tussen 2004 en 2005 en het derde Wereld Congres in 2008. Het is op dezelfde manier gebruikt om onderzoek, analyse en voorbereiding van informatie te structureren en te begeleiden ter presentatie in de rapporten over de status van implementatie van de Agenda in individuele landen.

De voorbereidingen voor de tweede versie van dit rapport startten met

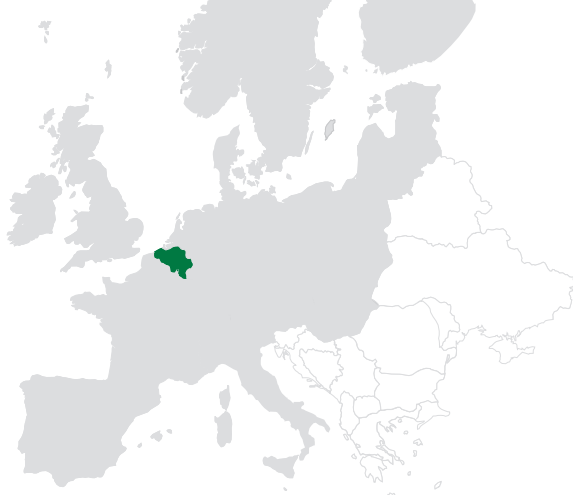
een literatuurstudie over de seksuele uitbuiting van kinderen in België, de voorbereiding van een gedetailleerde woordenlijst van termen die verband houden met commerciële seksuele uitbuiting van kinderen en een grondige studie van de meest gevoelige thema's en concepten. De volgende informatiebronnen zijn gebruikt voor de tweede editie : de rapporten ingestuurd door de Belgische regering naar het Kinderrechtencomité, de rapporten ingestuurd betreffende de implementatie van het kinderrechtenverdrag, de rapporten van de Speciale Rapporteurs, de rapporten van de verscheidene Belgische regeringen en NGO's betreffende de implementatie van het optionele protocol over de verkoop van kinderen, prostitutie van kinderen en –pornografie, alsook onderzoek en terreinstudies uitgevoerd door ECPAT België, Belgische NGOs, de VN, en overheidsinstanties.

Deze informatiebronnen zijn opgelijst, nagekeken en verwerkt om een eerste versie van het rapport te kunnen schrijven, en vervolgens voorgelegd aan met name juridische externe experts. Ondanks een tekort aan informatie over bepaalde vormen van commerciële seksuele uitbuiting van kinderen, werd voldoende informatie verzameld om een algemeen overzicht te kunnen schetsen van de situatie in

België. Zodra de eerste versie klaar was, organiseerde ECPAT België een grondig overleg met Belgische experts (vertegenwoordigers van de publieke sector, NGOs, enz.) De resultaten van de discussies werden gebruikt om het rapport te vervolledigen. Dit overleg bleek onmisbaar voor de analyse van de situatie in België, vooral met betrekking tot de analyse van de gegevens en recente ontwikkelingen op wetgevend vlak. Tijdens het overleg werden de verzamelde gegevens en data verder verdiept.

De informatie in het oorspronkelijke rapport is gestructureerd op dezelfde manier als het Actieplan. De tweede uitgave is als volgt gestructureerd:

- (1) een overzicht van de belangrijkste manifestaties van commerciële seksuele uitbuiting van kinderen in België,
- (2) een analyse van het nationale actieplan (NAP) tegen commerciële seksuele uitbuiting van kinderen en haar implementatie in België (of het ontbreken van een NAP),
- (3) een overzicht en analyse van de gecoördineerde acties en de samenwerking tussen betrokken actoren tijdens de onderzoeksperiode,
- (4) een overzicht en analyse van preventieactiviteiten,
- (5) een overzicht en analyse van beschermende maatregelen met gedetailleerde informatie over nationale wetgeving met betrekking tot de commerciële seksuele uitbuiting van kinderen,
- (6) een overzicht en analyse van acties ondernomen door de regering om de deelname van kinderen in de strijd tegen de commerciële seksuele uitbuiting van kinderen te bevorderen en
- (7) de vereiste prioritaire acties.

BELGIË

INLEIDING

Volgens de index van de menselijke ontwikkeling in 2014 staat België op de 21ste plaats op de wereldwijde ranglijst¹. In 2012 leefden 17,2% van de Belgische kinderen in armoede² en ontving de Federale Politie 3469 klachten over psychisch, fysiek, seksueel of een andere vorm van misbruik van kinderen binnen hun familie (3977 in 2011)³.

België is ook een land van bestemming en transit voor volwassenen en kinderen die slachtoffer zijn van mensenhandel en seksuele uitbuiting. De meerderheid van de slachtoffers in België komt uit Bulgarije, Roemenië, Albanië, Nigeria, China, Turkije, Brazilië en Indië⁴, dit zijn de belangrijkste herkomstlanden voor jonge slachtoffers van seksuele uitbuiting. Niet-begeleide minderjarige vreemdelingen (NBMV's), soms het slachtoffers van mensenhandel, komen vooral uit Afghanistan, Syrië, Noord-Afrika en Centraal-Afrika. Jonge Belgische meisjes werden geworven door pooiers die hen tot prostitutie dwingen in eigen land. Deze vorm van mensenhandel treft ook buitenlandse kinderen, vooral die met een Roma-afkomst⁵.

De wet voorziet in de bescherming van jongeren tegen seksuele uitbuiting en handel in kinderen voor seksuele doeleinden en legt zware straffen op voor handelingen in relatie tot kinderpornografie en het bezit van kinderpornografisch materiaal⁶.

In 2010 stelde de federale procureur een onderzoek in naar vermeend kindermisbruik binnen de katholieke kerk. Hoewel de verjaringstermijn niet langer toestond om een rechtsprocedure in te spannen tegen de vermeende daders, ging de Kerkelijke overheid in mei 2011 er toch mee akkoord om de slachtoffers te compenseren⁷.

Na deelname aan de Wereldcongressen in Stockholm (1996) en Yokohama (2001), bevestigde België haar steun aan het derde Wereldcongres tegen de seksuele uitbuiting van kinderen en adolescenten in november 2008 in Brazilië. Meer dan 3.000 mensen namen deel aan het driedaagse congres, waaronder vertegenwoordigers van de Belgische overheid, de particuliere sector en het maatschappelijk middenveld, evenals 300 kinderen en jongeren uit de hele wereld.

Handel in kinderen voor seksuele doeleinden

Het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken maakt jaarlijks een wereldwijd rapport over de situatie van mensenhandel. Landen worden in verschillende categorieën (zogenaamde Tiers) ingedeeld en beoordeeld

op basis van hun inspanningen om mensenhandel doeltreffend te bestrijden. Landen die uitmuntend werk leveren worden in **Tier 1** geplaatst; Zij die slechts matig scoren, in **Tier 2**, en de slechte leerlingen

in **Tier 3**.

Het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken plaatste België in Tier 1 in haar rapport over mensenhandel van 2014⁸.

De Belgische wetgeving respecteert de Europese en Internationale richtlijnen in de strijd tegen mensenhandel. Toch zijn slachtoffers van mensenhandel verplicht om met de autoriteiten samen te werken om een verblijfsvergunning te verkrijgen en bijstand ontvangen, wat kan inhouden dat ze hun mensenhandelaars moeten aangeven. Deze voorwaarde kan heel moeilijk liggen voor slachtoffers die zijn uitgebuit door hun eigen familie⁹.

De onderzoeken en gerechtelijke procedures ingezet inzake mensenhandel zijn talrijk. In 2013 werden 432 daders vervolgd, waarvan 196 voor mensenhandel met seksuele doeleinden. Uit de gerechtelijke gegevens blijkt dat ten minste 70 daders veroordeeld werden in 2013. 63 daarvan werden veroordeeld tot gevangenisstraffen, 9 daarvan tot een straf van minder dan een jaar, 41 tot een straf van tussen de één en vijf jaar en 13 tot een straf van 5 of meer jaar¹⁰.

Het Hof van Beroep van Brussel legde een zware straf op in een geval van mensenhandel waarbij minderjarigen betrokken waren en waarbij een van de verdachten een voormalig politieagent was.

Het Hof heeft de beslissing in eerste aanleg bevestigd, waarbij de twee verdachten werden veroordeeld voor het faciliteren van mensenhandel, uitbuiting van prostitutie, corruptie en het witwassen van geld. De twee verdachten vormden een paar, waarbij de vrouw als prostituee werkte onder de controle van de man. De man trok jonge vrouwen aan in Bulgarije door ze te laten denken dat ze een fatsoenlijk leven zouden lijden. De vrouw, daarentegen, hield toezicht op de meiden. De rechtbank veroordeelde hen respectievelijk tot zeven en vier jaar gevangenisstraf¹¹.

Volgens cijfers van het Bureau voor Vreemdelingen werden in 2013 vier gevallen vastgesteld van kinderen die het slachtoffer werden van mensenhandel voor seksuele doeleinden¹². In de vier geïdentificeerde gevallen ging het over niet begeleide minderjarige vreemdelingen die gehuisvest worden door een centrum gespecialiseerd in de opvang van minderjarige slachtoffers van mensenhandel¹³. In 2012 werd begeleiding opgestart in een gespecialiseerd centrum voor vijf nieuwe minderjarige slachtoffers van mensenhandel voor seksuele doeleinden¹⁴.

In april 2013 veroordeelde het Hof van beroep te Luik Bulgaarse mensenhandelaars tot een gevangenisstraf van zes jaar voor mensenhandel voor seksuele doeleinden en uitbuiting van de ontucht van jonge vrouwen. Eén van de slachtoffers was jonger dan 16 jaar¹⁵.

Prostitutie van kinderen

Prostitutie van volwassenen en kinderen is in België niet gedefinieerd noch gecriminaliseerd in de strafwet. Prostitutie van jongeren is echter verboden met het strafbaar stellen van het aanzetten van jongeren tot prostitutie volgens het burgerlijk en strafwetboek.

Tussen 2000 en 2007 waren 78 dossiers gekend bij de Belgische parketten waar de pooyer of klant meerderjarig was en een minderjarige het slachtoffer van prostitutie¹⁶. In 2013 werden, volgens de officiële statistieken van de Federale Politie, 341 feiten vastgesteld door de Belgische politie

van aanzet tot ontucht van minderjarigen en 51 feiten van exploitatie van ontucht van minderjarigen¹⁷.

Het aantal veroordelingen wegens aanzetten van minderjarigen tot ontucht of prostitutie is toegenomen de afgelopen jaren. In 2010 zijn er 45 veroordelingen uitgesproken, i.e. bijna het dubbele van 2009 (25 veroordelingen). In 2011 nam het aantal veroordelingen toe tot een totaal van 56 veroordelingen. Op basis van voorlopige gegevens telt 2012 36 veroordelingen¹⁸.

Op 24 februari 2012 veroordeelde de correctionele rechtbank van Brussel vier verdachten van Nigeriaanse nationaliteit tot een gevangenisstraf van 1 tot 5 jaar en boetes van tussen de 2.700 en 5.500 euro. Jonge Nigeriaanse meisjes, van wie sommige minderjarig, werden naar België gebracht voor prostitutie. Ze moesten € 55.000 betalen voor de reis en betalen de schuld terug met hun inkomsten uit de prostitutie. Het Hof kwalificeerde deze feiten als mensenhandel voor seksuele doeleinden en prostitutie van minderjarigen¹⁹.

Pornografie en uitbuiting van kinderen via het internet

Volgens officiële cijfers heeft de Federale Politie 392 gevallen van kinderpornografie onderzocht (469 in 2011)²⁰. In 2013 kreeg Child Focus, de Belgische vereniging voor vermiste en seksueel uitgebuite kinderen, melding van 44 gevallen van seksueel kindermisbruik waarbij informatie en communicatie technologie werden gebruikt²¹.

Om seksuele uitbuiting van kinderen te voorkomen, heeft Child Focus verschillende instrumenten ontwikkeld en ter beschikking gesteld, zoals clicksafe.be, een website waar jongeren hulp kunnen zoeken bij misbruik online. In 2013 hebben 113 jongeren contact opgenomen met de site "clicksafe" en kreeg zij 1500 aanvragen voor opleidingen en educatief materiaal²².

In 2013 ontving de gespecialiseerde website stopchildporno.be 1232 meldingen van kinderpornografie online, een lager aantal dan het jaar daarvoor (1394)²³. Deze gevallen werden doorgegeven aan gespecialiseerde

Federale Politie-eenheden²⁴.

In 2013 is een beeldende kunstenaar en psychiatrisch verpleegkundige, vervolgd voor het beroep doen op minderjarige prostituees tegen betaling en voor de vervaardiging, bezit, verspreiding en verkoop van kinderpornografie. Het onderzoek werd eerst uitgevoerd in Brazilië waar de kunstenaar minderjarigen tegen betaling had gefotografeerd, wanneer ze naakt, op zijn verzoek of op zijn instructies, onder andere seksuele handelingen bij zichzelf of bij elkaar verrichtten of erotische poses innamen. Tijdens het onderzoek in België werden bij een huiszoeking in zijn huis meer dan 10 miljoen pornografische afbeeldingen van kinderen aangetroffen. In januari 2014 werd hij door het Hof van beroep van Brussel veroordeeld tot een gevangenisstraf van 4 jaar en een boete van 1000 euro en hij dient zich gedurende tien jaar na het verlopen van zijn straf ter beschikking te houden van de strafuitvoeringsrechtbank²⁵.

Seksuele uitbuiting van kinderen in reis en toerisme sector

Pas in 2013 werd voor het eerst een veroordeling voor kindersekstoerisme uitgesproken door de Belgische rechtbanken. Op 18 februari 2013 werd, onder extraterritoriale bevoegdheid, een voormalige Belgische journalist die zich bezighield met sekstoerisme in Marokko, tot 18 maanden voorwaardelijke gevangenisstraf veroordeeld. Dit was het eerste proces in zijn soort in België. Hij werd schuldig bevonden

door de correctionele rechtbank van Brussel op grond van "corruptie of prostitutie van een minderjarige", "onterende behandeling" en "tentoonstelling en verspreiding van pornografische afbeeldingen"²⁶.

Deze beslissing is bemoedigend, maar sommigen hebben misschien het gevoel dat het vonnis niet zwaar genoeg was, gezien de beschuldigingen.

NATIONAAL ACTIEPLAN

De Belgische overheid heeft sinds 2005 geen nationaal actieplan meer dat specifieke maatregelen voor de bescherming van kinderen tegen seksuele uitbuiting omvat²⁷. De overheid heeft echter wel een nieuw nationaal actieplan voor 2012-2014 aangenomen inzake mensenhandel. Dit plan is vergelijkbaar met het vorige plan en zal

hoofdzakelijk de eerder begonnen acties voortzetten. Naast andere verbeteringen in de wetgeving, omvat het maatregelen voor zowel de preventie als de bescherming van slachtoffers. Het bevat ook een sectie gewijd aan kinderen die het slachtoffer worden van mensenhandel.

Nieuw actieplan tegen mensenhandel voor 2012-2014²⁸

De Interdepartementale Coördinatie Eenheid ter bestrijding van mensenhandel en mensensmokkel is verantwoordelijk voor de uitvoering van het nieuwe actieplan 2012-2014.

Op wetgevend niveau voorziet het plan in een herziening van de wet van 10 augustus 2005 met betrekking tot mensenhandel. De herziening werd uitgevoerd met twee opeenvolgende wijzigingen die werden aangenomen in 2013 (zie 'bescherming', sectie hieronder) alsook een evaluatie van de « minderjarigen » sectie van de omzendbrief betreffende de multidisciplinaire samenwerking met betrekking tot slachtoffers van mensenhandel van 26

september 2008.

Deze evaluatie werd voltooid in 2014 en bevat vele aanbevelingen om de opsporing van NBMV slachtoffers van mensenhandel te verbeteren. De evaluatie voorziet onder andere in het opstellen van een handboek met als titel "Niet-Begeleide minderjarige vreemdelingen" die alle reglementering betreffende NBMV groepeert, inzicht geeft in bewustwordingsactiviteiten op verschillende niveaus (Fedasil centra, opvoeders, politiediensten, het personeel binnen de structuren van de Gemeenschappen, magistraten en jeugdrechters) om slachtoffers van mensenhandel beter te kunnen identificeren, de verbetering van het

onderzoek naar familiebanden wanneer een vermeend familielid zich meldt bij de politie op zoek naar een NBMV, de oprichting van een centrum voor NBMV slachtoffers van mensenhandel en – smokkel in Vlaanderen, de lancering van een voorlichtingscampagne om meer bekendheid te genereren over de voogdijdienst onder de mensen die werken op het terrein, de oprichting van een online hulplijn voor opvoeders en een aanspreekpunt voor Roma kinderen binnen de politie²⁹. Een update van de rondzendbrief Col 01/07 betreffende onderzoek en vervolging van feiten van mensenhandel was eveneens voorzien. Tot slot voorzagt het actieplan in de juridische erkenning van centra voor de opvang en de begeleiding van de slachtoffers van mensenhandel, wat slachtoffers in staat zou stellen om in rechte op te treden. Het actieplan trad in werking met het Koninklijk Besluit van 18 april 2013³⁰.

Ten aanzien van **de preventieve component** van de strategie, zal België blijven deelnemen aan Europese en internationale projecten, wat de Belgische regering in staat stelt om mensenhandel en de grensoverschrijdende facetten ervan efficiënter te bestrijden. Dit is grotendeels te danken aan internationale

organisaties als de IOM en het UNODC.

De regering heeft ook toegezegd om tweejaarlijks een persconferentie te houden om het publiek over haar vorderingen van onderzoek, vervolging en veroordeling op dit gebied te informeren. Verder omvat de preventieve component preventiecampagnes en het bestrijden van internetpornografie met kinderen als slachtoffer.

In aanvulling daarop bevat het actieplan training voor politie en magistraten over huiselijk geweld en *good practices* tijdens de onderzoeksprocedure.

Het verzamelen van gegevens verloopt via het Informatie- en Analysecentrum mensensmokkel en mensenhandel (IAMM). Het zal nodig zijn om de regelgeving aan te passen en een groter budget toe te wijzen aan het IAMM om efficiënter te kunnen functioneren en om meer betrouwbare gegevens te kunnen verkrijgen. Het nationale actieplan pleit ook voor het verzamelen van gerichte en up-to-date informatie over slachtoffers van mensenhandel na terugkeer naar hun land van herkomst.

Het actieplan 2011-2014 voor de rechten van het kind van de Federatie Wallonië-Brussel³¹

Dit actieplan omvat drie hoofdelementen: 1) beheer van de rechten van het kind in de Franse Gemeenschap van België, 2) informatie, opleiding en onderwijs inzake de rechten van het kind en 3) de bestrijding

van sociale ongelijkheid en discriminatie. Het plan bevat echter zeer weinig maatregelen betreffende commerciële seksuele uitbuiting van kinderen.

COÖRDINATIE EN SAMENWERKING

Ter bestrijding van commerciële seksuele uitbuiting van kinderen is een goede coördinatie van de actie en samenwerking tussen de verschillende actoren die betrokken zijn bij de strijd tegen dit fenomeen, essentieel. In overeenstemming met de Verklaring van Stockholm, is het noodzakelijk te kunnen rekenen op een nauwe samenwerking tussen gouvernementele en niet-gouvernementele actoren om een doeltreffende planning, uitvoering en evaluatie van het optreden tegen commerciële seksuele uitbuiting van kinderen te garanderen. Op internationaal niveau moet samenwerking plaatsvinden tussen nationale en internationale organisaties (met inbegrip van lokale

organisaties) om ervoor te zorgen dat het werk met betrekking tot de eliminatie van commerciële seksuele uitbuiting van kinderen gebaseerd is op overleg en coördinatie. De Belgische overheid heeft veel initiatieven tegen de mensensmokkel en mensenhandel geïntroduceerd. Een Interdepartementale Coördinatie Eenheid tegen Mensenhandel en Mensensmokkel werd opgericht in 2004, gevolgd in 2008 door een inter-agency richtlijn betreffende de coördinatie en begeleiding van slachtoffers van mensenhandel. Er werden echter geen initiatieven voorgesteld om kinderpornografie of prostitutie van kinderen aan te pakken.

Lokaal en nationaal niveau

Om slachtoffers van mensenhandel proactief te identificeren en te helpen, kan de overheid verwijzen naar de inter-agency richtlijn uit 2008 betreffende de coördinatie van en bijstand aan slachtoffers van mensenhandel. De evaluatie van deze richtlijn weerspiegelde een goede samenwerking tussen de betrokken partijen. Moeilijkheden op het terrein en in de dagelijkse aanpak van het fenomeen vragen voor een herziening van een aantal aspecten van de richtlijn, en een meer pragmatische aanpak³².

Een multidisciplinaire samenwerking tussen de verschillende mensen die voor het eerst contact komen met het slachtoffer (first-line/frontline diensten) en maatschappelijk werkers in gespecialiseerde centra is belangrijk in het Belgische systeem. Dit geeft de eerstelijnsdiensten de mogelijkheid meer aandacht aan potentiële slachtoffers te geven, wat ook zorgt voor een gevoel van

wederzijds vertrouwen. Dit leidt tot een situatie waarin slachtoffers gemakkelijker overtuigd worden om te verzoeken als slachtoffer erkend te worden³³. Zo werd in Luik een proefproject uitgevoerd dat tot doel had om het bewustzijn in de medische sector te verhogen en om potentiële slachtoffers van mensenhandel te verwijzen naar diensten die gespecialiseerd zijn in het identificeren van slachtoffers³⁴.

Om de coördinatie tussen de verschillende initiatieven in de strijd tegen de drugshandel en de mensenhandel te verzorgen werd – met het Koninklijk besluit van 16 mei 2004 - een **interdepartementale coördinatie eenheid voor de strijd tegen mensensmokkel en – handel** opgericht³⁵. Deze eenheid, onder het voorzitterschap van het ministerie van Justitie, verenigt alle federale actoren (zowel operationele actoren als politici) die actief zijn in de strijd tegen de voorgenoemde verschijnselen.

Naast deze coördinatiefunctie, moet de eenheid ook de resultaten van de strijd tegen de drugshandel en de mensenhandel kritisch analyseren en, in voorkomend geval, meewerken aan de formulering van voorstellen en aanbevelingen met betrekking tot het beleid in de twee domeinen³⁶; Op 21 juli 2014 werd een wijziging aangebracht in het Koninklijk besluit van 16 mei 2004 betreffende de strijd tegen de mensensmokkel en -handel, in het bijzonder de regels betreffende de samenstelling van de interdepartementale eenheid³⁷.

Een van de belangrijkste veranderingen is de integratie van de gespecialiseerde centra die verantwoordelijk zijn voor de opvang van slachtoffers van mensenhandel, die nu een gemeenschappelijke vertegenwoordiger kunnen afvaardigen naar de vergaderingen van de eenheid. Deze vertegenwoordiger heeft één stem, behalve wanneer er zich een belangenconflict voordoet. De regionale regeringen, de Gemeenschappen, de eenheid voor de behandeling van financiële informatie worden zo vertegenwoordigd binnen de interdepartementale eenheid. Minimum twee keer per jaar vergadert deze eenheid met een comité bestaande uit de diensten van de belangrijkste departementen (Justitie, Binnenlandse Zaken, enz.) die betrokken zijn bij de strijd tegen mensensmokkel en mensenhandel. Voorgezeten door het Belgische Ministerie van Justitie - Dienst Strafrechtelijk Beleid, vergadert dit comité maandelijks om ervoor te zorgen dat de eenheid vlot loopt en om haar beslissingen, aanbevelingen en initiatieven te overzien en uit te voeren³⁸.

De Sociale Inspectie van het Ministerie van Sociale Zaken heeft ook mensenhandel eenheden die verantwoordelijk zijn voor het inspecteren van werkplekken waar buitenlandse werknemers illegaal tewerkgesteld kunnen zijn. Ondanks deze initiatieven heeft de praktijk aangetoond

dat er tijdens inspecties niet genoeg aandacht wordt geschonken aan de tekenen van mensenhandel. In oktober 2012 ontwikkelde het algemeen bestuur van de Sociale Inspectie een nieuwe opleiding voor arbeidsinspecteurs³⁹. Ongeveer 70 inspecteurs namen daaraan deel. Het was de bedoeling om de kennis van oudere inspecteurs bij te werken en nieuwere inspecteurs te informeren over de stand van zaken betreffende het onderwerp. Daarom werd uitleg gegeven over de verschillende manifestaties van mensenhandel. Evenzo werden gezamenlijke inspanningen van de verschillende diensten en procedures (politie procedures, legale procedures, enz.) voor de bescherming van slachtoffers toegelicht.

Ten aanzien van juridische samenwerking adviseert de werkgroep mensenhandel van het Senaat om op lokaal niveau meer nadruk te leggen op lokale veiligheidsplannen tegen mensenhandel. De lokale politie speelt een essentiële rol in de opsporing van gevallen van mensenhandel. Het Nationaal Veiligheidsplan 2012-2015 werd op 1 maart 2012 door de Raad van Ministers aangenomen en categoriseert mensensmokkel en mensenhandel als misdaden van prioritaire aard⁴⁰. Onderzoek en vervolging van dergelijke misdaden falen soms als gevolg van het bovenlokale aard van mensenhandel. Er wordt echter in West-Vlaanderen een proefproject uitgevoerd dat de bevoegdheid van de gerechtelijke arrondissementen overdraagt aan het provinciaal niveau en het blijkt tot nu toe effectief te zijn. De gerechtelijke arrondissementen zijn dus verantwoordelijk voor de vervolging van daden van mensenhandel. De hulp van het federaal parket in het coördineren van zaken uit verschillende gerechtelijke arrondissementen zou hier waardevol zijn, vooral waar het complexe internationale onderzoeken betreft⁴¹.

Er bestaat ook een Centrale Dienst

Mensenhandel die deel uitmaakt van het directoraat van misdrijven tegen personen van de Federale Gerechtelijke Politie. Deze dienst biedt ondersteuning en expertise en is betrokken bij alle onderzoeken naar seksueel misbruik van kinderen op het internet. Deze dienst werkt samen met andere diensten van de federale en lokale politiediensten, maar ook met justitie, buitenlandse politie, en nationale en internationale partnerorganisaties, met het doel een einde te maken aan het misbruik, daders aan te houden en slachtoffers te helpen⁴².

In termen van taalgemeenschappen

werd door een samenwerkingsverband van 17 januari 2011 tussen de Vlaamse Gemeenschap (Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin) en de federale Staat (Ministerie van Justitie) het "misbruik"-protocol (30 maart 2010) in praktijk gebracht met de invoering van een "Vlaams Forum Kindermishandeling". Het forum buigt zich over alle structurele problemen in verband met het misbruik van kinderen die door regionale of andere diensten binnen de gerechtelijke arrondissementen onder hun aandacht worden gebracht. Het forum doet aanbevelingen en voorstellen over hoe kindermishandeling te benaderen. Dit

gebeurt op eigen initiatief of op verzoek van de minister van Justitie of van de Vlaamse minister van Welzijn. Alle vormen van kindermishandeling kunnen in dit forum besproken worden, maar de onderwerpen van seksuele uitbuiting van kinderen en handel in kinderen zijn nog niet aan de orde geweest. Anderzijds beval het forum na het eerste jaar van het bestaan aan, dat de minister van Justitie een ministeriële richtlijn moet opstellen inzake de bestrijding van kinderpornografie.

Ten aanzien van de Franse gemeenschap werd in 2007 door een werkgroep een interventieprocedure ingesteld tussen de medische/psychologische/sociale en de gerechtelijke sector. De werkgroep bestaat uit vertegenwoordigers van de verschillende sectoren die betrokken zijn bij kindermishandeling, zoals justitie, Jeugdzorg, politie en geestelijke gezondheid, vergelijkbaar met het "Vlaams Forum Kindermishandeling" (VFK). Dit protocol werd in 2011 geëvalueerd en in 2012 werd een informatiebrochure opgesteld waarin kinderrechtsorganisaties geïnformeerd worden over de manier waarop ze gevallen van kindermishandeling moeten aanpakken⁴³.

Regionaal en internationaal niveau

Met het Nationaal Veiligheidsplan 2012-2015 heeft de Belgische politie zich toegelegd op het verzorgen van trainingen voor samenwerkende diensten met het oog op een betere coördinatie van de diensten met betrekking tot internationale politiesamenwerking⁴⁴. De inspanningen van de afgelopen jaren (op nationaal, grensoverschrijdend, Europees en internationaal niveau) zullen worden voortgezet. De Belgische politie is verantwoordelijk voor het voortzetten van regionale samenwerking en samenwerking

met de aangrenzende landen en regio's (bv. Benelux Maas-Rijn, Scheldemond en Lille/Kortrijk/Doornik). Dit moet het strategisch besluitvormingsproces van de EU (Europese politieke cyclus) ondersteunen alsook Europese en internationale organisaties, instellingen en instanties, zorgdragend voor praktische ontwikkeling, in het bijzonder met betrekking tot de bestaande mogelijkheden, procedures en (technische) methoden. Dit moet ook bijdragen om de bewaking van de buitengrenzen en de Belgische buitenlandse politiek te integreren op het vlak van

het gemeenschappelijk veiligheids- en defensiebeleid (PCSD), volgens de voorziene middelen⁴⁵.

In België moet de federale procureur zorgen voor het faciliteren van internationale justitiële en politieke samenwerking. De Belgische politie heeft ook een effectief netwerk van verbindingsofficieren in het buitenland, die ondersteuning bieden aan Belgische onderzoekers bij het uitvoeren van internationale rogatoire commissies en internationale samenwerking bevorderen. Buitenlandse politieverbindingsofficieren gestationeerd in België bieden een soortgelijke vorm van ondersteuning. Er is ook nauwe samenwerking tussen de samenwerkingseenheden van politie-en douane in de grensoverschrijdende regio's⁴⁶.

Er bestaan bilaterale politie-overeenkomsten met de buurlanden, andere EU-landen en ontwikkelingslanden. Deze afspraken worden uitgewerkt in actieplannen geïmplementeerd door Federale Gerechtelijke Politiedirecties. Sommige samenwerkingsverbanden met Europese en niet-Europese politiediensten vinden multilateraal plaats, een voorbeeld van deze samenwerking is de Benelux Unie⁴⁷.

Het Schengen Informatie Systeem (SIS) laat politiediensten van de landen toe mensen op te sporen en mogelijke verdachten te rapporteren. Het Verdrag van Prüm voorziet ook in een eenvoudigere, geautomatiseerde methode voor het uitwisselen van DNA-gegevens, vingerafdrukken, en voertuigkentekenplaten die opgeslagen zijn in de nationale databanken⁴⁸.

Met betrekking tot mensensmokkel en mensenhandel blijkt een snellere en meer effectieve vorm van internationale communicatie tussen administratieve en politieke migratiediensten noodzakelijk om slachtoffers te identificeren en te helpen. Slachtoffers worden vaak bij toeval ontdekt, en het feit dat er geen structurele aanpak bestaat, is problematisch. Het is van vitaal belang dat internationale overeenkomsten worden opgesteld om een waarschuwingssysteem te ontwikkelen dat werkt via de politieke en/of immigratie-verbindingsofficieren. In dergelijke situaties moeten detentiecentra in de buurlanden hun nationale contactpunt inlichten bij de ontdekking van het slachtoffer om het waarschuwingssysteem in werking te stellen⁴⁹.

Volgens verschillende magistraten en politiediensten is de internationale samenwerking inzake rogatoire commissies met Bulgaarse openbare diensten en met Nigeria verbeterd. België heeft weinig gemeenschappelijke onderzoeksteams die gespecialiseerd zijn in mensenhandel, maar hun internationale politieverwerking met de grensoverschrijdende regio's tussen België, Nederland en Duitsland is een sterk voorbeeld van goede internationale politieverwerking over de grenzen heen. In België, Nederland en Duitsland, werd dit samenwerkingsverband opgezet tussen de regio's Luik, Hasselt, Maastricht en Aken om mensenhandel, drugshandel en georganiseerde diefstal te bestrijden. Tijdens bijeenkomsten met politieagenten en magistraten uit de bovengenoemde landen, worden gegevens uitgewisseld om de activiteiten en methoden van elke partij te verbeteren. Dit systeem is snel en efficiënt⁵⁰.

PREVENTIE

Bewustwordingscampagnes werden tot op heden voornamelijk door NGO's opgestart. ECPAT België heeft verschillende bewustwordingscampagnes gelanceerd gericht tegen kindersekstoerisme en kinderporno. Niettemin kwam een werkgroepsverslag van de Belgische Senaat over mensenhandel in maart 2012 tot de conclusie dat er behoefte was aan een bewustwordingscampagne gericht op de eerstelijnsinstanties die met slachtoffers van mensenhandel werken. Naar aanleiding van dit verslag werden door de overheid maatregelen genomen om de verschillende diensten te trainen die in contact komen met slachtoffers van handel in kinderen. Preventie van commerciële seksuele uitbuiting van kinderen vereist strategieën en een beleid dat alle aspecten van deze uitbuiting van kinderen onder de loep neemt. Zowel kwetsbare kinderen als potentiële daders, moeten bereikt worden. De campagnes moeten eveneens gericht zijn

op de oorzaken van commerciële seksuele uitbuiting van kinderen, zoals armoede en het gebrek aan toegang tot onderwijs.

Strategieën voor preventie op lange termijn omvatten het verbeteren van de omstandigheden voor de meest kwetsbare kinderen via beleid dat armoede en sociale ongelijkheid vermindert en toegang tot onderwijs, gezondheidszorg en sociale voorzieningen verbetert. Strategieën op korte- en middellange termijn omvatten bewustwordingscampagnes en onderwijs en opleiding voor het publiek, kwetsbare groepen en overheidsfunctionarissen.

Middelen, expertise en de invloed van de private sector - met name in de toeristische en technologische sectoren - moeten worden gebruikt om mensen effectief te waarschuwen voor de risico's van commerciële seksuele uitbuiting van kinderen.

Preventie: operationele activiteiten

ONDERWIJS EN OPLEIDING

ECPAT België heeft verschillende campagnes en preventieprojecten gecoördineerd met betrekking tot de commerciële seksuele uitbuiting van kinderen:

Prostitutie van kinderen/ Seksuele uitbuiting van kinderen in reis en toerisme sector

De campagne "Stop Kinderprostitutie" werd in 2004 gelanceerd om de aandacht te vestigen op sekstoerisme met kinderen en om de melding van verdachte situaties te stimuleren, via de eenheid "mensenhandel"

van de Federale Politie. Deze campagne is het resultaat van de inspanningen van een werkgroep, de STOP-groep, die partners uit de publieke sector bij elkaar brengt (Ministerie van buitenlandse zaken, defensie, justitie, politie), de particuliere sector (de toeristische sector Federatie, FEBETRA) en NGO's (Plan België, Child Focus, ECPAT België en de Stichting Samilia). Naast het heractiveren van de campagnes van 2007 en 2010, hebben de partners van de werkgroep een nieuwe nationale campagne gelanceerd in 2014, in het kader van de wereldkampioenschappen voetbal, welke

gericht is op reizigers naar Brazilië en, meer in het bijzonder op supporters die naar de wereldkampioenschappen gaan. Ter gelegenheid van de tiende verjaardag van de campagne in november 2014, zijn ECPAT België en de partners binnen de STOP groep gestart met een nieuwe website "Ik zeg STOP!"⁵¹. Er wordt beoogd dat de website uitgroeit tot een nuttig instrument in de strijd tegen de seksuele uitbuiting van kinderen. De website is overal toegankelijk en stelt vijf concrete acties voor aan personen die willen optreden tegen deze problematiek in België en in het buitenland: ik meld, ik grijp in, ik steun, ik getuig en ik promoot⁵².

Handel in kinderen met seksuele doeleinden

ECPAT en The Body Shop voerden samen een grootse internationale campagne voor het beëindigen van de handel in kinderen voor seksuele doeleinden. Dankzij de campagne kon er een petitie – ondertekend door 102.000 personen - worden overhandigd aan de vice-eerste Minister en Minister van gelijke kansen, Joëlle Milquet, met specifieke aanbevelingen ter verbetering van de situatie van minderjarige slachtoffers van mensenhandel in België⁵³.

Pornografie en uitbuiting van kinderen via het internet

ECPAT België is partner in het Europese project "Make-IT-Safe" dat werd uitgevoerd van januari 2013 tot december 2014. Dit project had tot doel om jonge mensen aan te zetten verantwoordelijk om te gaan met de nieuwe technologieën, door hen op te leiden tot jonge "deskundigen" die dan het aanspreekpunt worden voor het thema online veiligheid binnen hun institutie. Deze "deskundigen" kunnen op hun beurt hun

leeftijdgenoten helpen bij problemen of vragen met betrekking tot het gebruik van het internet, met name om online seksueel misbruik te voorkomen⁵⁴.

In 2011 ondertekenden Child Focus en de zes belangrijkste internetproviders een e-safety charter, gebaseerd op zes belangrijke principes:

- Providers die toegang tot internet verlenen, en iedereen die een online dienst of platform aanbiedt aan minderjarigen, moeten zich ertoe verbinden kinderen online te beschermen.
- Kinderen informeren over potentiële risico's en de communicatie stimuleren tussen ouders en hun kinderen over het onderwerp van online veiligheid.
- Kinderen beschermen tegen schadelijk of potentieel illegaal gedrag en schadelijk contact door middel van goede, eenvoudig te begrijpen informatie en "regels" en duidelijke informatie over wat er kan gebeuren wanneer men een van deze regels overtreedt.
- Gebruikers meer mogelijkheden geven via tools en technologie (bv. duidelijke, gebruiksvriendelijke privacy-instellingen aanbieden).
- De e-veiligheidsaspecten zoals besproken in dit charter, zullen nooit commerciële producten worden.
- Samenwerking, vooral met wetshandavingsinstanties, is van cruciaal belang in het geval van illegale en onwettige inhoud of gedrag⁵⁵.

Child Focus werkt ook aan preventie via e-veiligheid bij kinderen, leerkrachten en ouders.

Er bestaat in de senaat een werkgroep mensenhandel wiens werk leidde tot een rapport op 27 maart 2012 (eerder genoemd). De groep pleit voor een versnelde opleiding om bewustwording te verhogen in de jeugdgezondheidszorg onder personen werkzaam op het gebied van sociale inspectie, detentiecentra, gezondheidszorg, politie en magistraten⁵⁶.

In termen van preventie heeft de werkgroep een folder ontworpen om het bewustzijn van bepaalde diplomatieke diensten te verhogen die visumaanvragen verwerken (2009) en werd een informatieve nieuwsbrief over mensenhandel voor de sociale diensten in ziekenhuizen uitgegeven (2009-2011)⁵⁷.

In 2010 werd door het nationale actieplan (2008-2011) voor de bestrijding van mensenhandel aanbevolen om te werken aan bewustwording van mensen die in contact kunnen komen met slachtoffers van handel in kinderen en om training te institutionaliseren⁵⁸. Vandaag bestaat er echter nog geen opleiding die specifiek gericht is op mensen die werken met minderjarige slachtoffers van mensenhandel⁵⁹.

In 2011 creëerde de Interdepartementale Coördinatie eenheid voor de bestrijding van mensenhandel en mensensmokkel een poster en een informatiebrochure om ziekenhuispersoneel te helpen bij het identificeren van slachtoffers van mensenhandel⁶⁰. Op 17 september 2012 werd de preventiecampagne officieel gelanceerd met het versturen van de poster en de brochure naar Belgische ziekenhuizen (ongeveer 200). In juni 2014 werd de campagne opnieuw gelanceerd wat gepaard

ging met een online evaluatie-enquête. Ondanks het feit dat alle actoren van mening waren dat dit initiatief belangrijk was waren de resultaten gemengd. Slechts een klein aantal ziekenhuizen heeft gevraagd om meer brochures te mogen ontvangen en het effect van de brochures op meldingen uitgevoerd door de ziekenhuizen was niet duidelijk. Naar aanleiding van de evaluatie werden aanbevelingen gedaan ter verbetering van de informatie in de brochure.

Daarnaast werd in oktober 2012 een training verzorgd in een Fedasil opvangcentrum om maatschappelijk werkers op te leiden in het identificeren van NBMV's die mogelijk slachtoffer zijn van mensenhandel. Deze training werd verzorgd door de Dienst MINTEH (minderjarigen en mensenhandel) bij Vreemdelingenzaken en Fedasil, in overeenstemming met het actieplan tegen mensenhandel voor 2012 -2014. Na een evaluatie, werd op 19 september 2013 een studiedag georganiseerd voor het gehele Fedasil UFM Receptiecentra. Deze werd opnieuw georganiseerd op 23 oktober 2014. Met het oog op de continuïteit van deze werkzaamheden heeft de dienst MINTEH samen met de interdepartementale eenheid een brochure ontwikkeld voor de identificatie van minderjarige slachtoffers, bestemd voor de sociale assistenten werkzaam binnen de centra van Fedasil. De factsheet werd verspreid tijdens de studiedag. Een soortgelijke brochure voor opvoeders zal binnenkort ook ontwikkeld worden door het Bureau van de interdepartementale eenheid⁶¹. Deze initiatieven vallen binnen de huidige maatregelen om de identificatie van potentiële slachtoffers van mensenhandel te verhogen.

BEWUSTZIJN VAN DE POLITIE

Het bewustzijn van eerstelijnsdiensten is van cruciaal belang voor de opsporing van potentiële slachtoffers van mensenhandel. Parlementaire vragen werden geformuleerd met betrekking tot het verhogen van de bewustwording tijdens de basisopleiding van politieagenten en over de rol van de federale en lokale politie in de strijd tegen mensenhandel. De minister van Binnenlandse Zaken verklaarde dat het van essentieel belang is dat politieagenten vanaf het begin van hun basisopleiding worden opgeleid omtrent de identificatie van potentiële slachtoffers van mensenhandel tijdens hun dagelijkse taken.

Onderzoekers die gespecialiseerd zijn in mensenhandel en -smokkel hebben een opleiding verzorgd in 2011 en 2012 inzake mensenhandel en – smokkel in verschillende politiescholen binnen het kader van de

opleiding tot inspecteur en hoofdinspecteur. In 2012 heeft de leiding van de opleiding van de Federale Politie en de centrale dienst het thema “mensenhandel” toegevoegd aan het leerplan van de opleiding tot aspirant-inspecteurs en hoofdinspecteurs⁶². De Centrale Dienst Mensenhandel publiceert ook, via het AIK (*het arrondissementeel informatiekruispunt*), een maandelijks online informatiebulletin waarin de ontwikkeling van de situatie geschetst wordt en die door alle politieambtenaren kan worden geraadpleegd⁶³. Echter, tijdens de evaluatie van het luik “minderjarigen” van de omzendbrief over de multidisciplinaire samenwerking van 2008, werd aangeraden om binnen de basisopleiding tot politieagent bijzondere aandacht te besteden aan de problematiek van NBMV welke potentiële slachtoffers zijn van mensenhandel.

GEGEVENSVERZAMELING

Wat betreft het verzamelen van gegevens over mensenhandel maakte het koninklijk besluit van 16 mei 2004 ter bestrijding van mensenhandel de oprichting van een Informatie- en Analysecentrum mensensmokkel en mensenhandel (IAMM) mogelijk. Een beheerscomité werd opgericht om ervoor te zorgen dat het IAMM naar behoren functioneert. Deze commissie brengt de belangrijkste partijen bijeen die betrokken zijn bij de bestrijding van mensenhandel en wordt voorgezeten door de Dienst voor Strafrechtelijk Beleid⁶⁴.

Volgens een evaluatie leidde de IAMM niet tot de gewenste effectieve resultaten. Om dit te verbeteren, moet informatie verzameld worden bij een reeks aan diensten en afdelingen en moet dit als basis dienen voor het uitvoeren van een relevante en strategische analyse⁶⁵.

Het zou ook wenselijk zijn dat de Belgische overheid zich zou concentreren op het verzamelen van gegevens over en het gebruik van een systeem voor het voorkomen van pornografie en prostitutie van kinderen.

BESCHERMING

Een uitgebreide en effectieve wetgeving is essentieel om kinderen te beschermen tegen commerciële seksuele uitbuiting van kinderen. Specifieke wetten moeten worden ontworpen, uitgevoerd en/of versterkt om de verschillende vormen van commerciële seksuele uitbuiting van kinderen te bestrijden. Deze wetten moeten ook regelmatig opnieuw onderzocht en gewijzigd worden inspelend op veranderingen in het internationale juridische kader en de

opkomende vormen van commerciële seksuele uitbuiting van kinderen zoals 'grooming' (seksueel benaderen) en het online bekijken van of de toegang tot kinderpornografie. Bovendien is het essentieel dat nieuw goedgekeurde nationale wetgevingen goed worden uitgevoerd. Tot slot is een beleid en procedures die minderjarige slachtoffers en/of getuigen beschermen ook van cruciaal belang.

Internationale commerciële seksuele uitbuiting van kinderen standaarden

Internationale instrumenten	
Mensenrechteninstanties in verband met de rechten van het kind	Commentaar
VN Charter-gebaseerde instanties	
Werkgroep van de Universal Periodic Review - Raad voor de Mensenrechten	<p>De mensenrechtensituatie werd door de Werkgroep op 2 mei 2011 onderzocht. Enkele aanbevelingen hadden betrekking op commerciële seksuele uitbuiting van kinderen. België aanvaardde een aantal van deze aanbevelingen:</p> <ul style="list-style-type: none">• Voorzie in strategieën om handel in kinderen, prostitutie van kinderen en kinderpornografie uit te roeien binnen de ontwikkeling van nationale actieplannen inzake bestrijding van mensenhandel;• Pak de seksuele uitbuiting van kinderen, inclusief kinderpornografie, effectief aan door middel van wetgeving en beleid. <p>België verwierp andere aanbevelingen:</p> <p>Vernieuw het actieplan tegen de seksuele uitbuiting van kinderen voor commerciële doeleinden</p> <ul style="list-style-type: none">• Herzie het wetboek van strafrecht om ervoor te zorgen dat de wetgeving inzake kinderpornografie elke afbeelding van een kind betreft die, ongeacht de middelen op primair seksuele doeleinden is gericht.

Speciale Verslaggever inzake de verkoop van kinderen, prostitutie van kinderen en kinderpornografie	Bezoek van 30 november tot 4 december 1998	
Speciale Verslaggever inzake mensenhandel, in het bijzonder vrouwenhandel en handel in kinderen	Er werd geen bezoek uitgevoerd of gepland	
Verdrag gebaseerde instanties		
Comité voor de Rechten van het Kind (CRC)	De slotbeschouwingen van het Comité voor de Rechten van het Kind werden opgesteld na onderzoek van de derde en vierde verslagen in 2010 ⁶⁶ . Enkele aanbevelingen werden gedaan: <ul style="list-style-type: none"> • Voldoe aan de verplichtingen om bescherming te bieden aan alle kinderen die het slachtoffer zijn van mensenhandel en hen verblijfsvergunningen te verlenen, ongeacht hun nationaliteit en bereidheid of het vermogen mee te werken aan een gerechtelijke procedure; • Meer residentiële structuren scheppen om bijstand te verlenen aan slachtoffers van handel in kinderen en het versterken van de kennis van de rechten van kinderen en de vaardigheden van professionals die omgaan met minderjarige slachtoffers in opvangcentra en schuilplaatsen. 	
Internationale teksten over de rechten van kinderen	Datum van bekrachtiging	Datum van de ingediende verslagen
Verdrag inzake de Rechten van het Kind (CRC) - 1989	16 december 1991	Oorspronkelijk verslag beoordeeld in 1995. 2 ^{de} periodieke verslag beoordeeld in 2002. 3 ^{de} en 4 ^{de} periodieke verslagen beoordeeld in 2010.
Optioneel Protocol inzake de verkoop van kinderen, prostitutie van kinderen en kinderpornografie (OP-CRC-SC) – 2000	17 maart 2006	Slotopmerkingen werden gemaakt tijdens de beoordeling van het eerste verslag op 11 juni 2010. Enkele aanbevelingen ⁶⁷ : <ul style="list-style-type: none"> • Instaan voor de rechtstreekse toepasselijkheid van het Optioneel Protocol van binnenlandse orde; • Onmiddellijk het 2001 Nationaal Actieplan tegen de commerciële seksuele uitbuiting van kinderen actualiseren; • Het bewustzijn van de samenleving intensiveren en bevorderen, met inbegrip van kinderen;

Internationale teksten over de rechten van kinderen	Datum van bekrachtiging	Datum van de ingediende verslagen
		<ul style="list-style-type: none"> • Opleidingsactiviteiten voor professionals, waaronder politieagenten, officier van justitie, rechters, medisch personeel, maatschappelijk werkers, media en andere betrokken groepen van professionals verder inzetten en versterken; • Het wetboek van strafrecht herzien om ervoor te zorgen dat de wetgeving inzake kinderpornografie elke voorstelling van een kind behelst ongeacht de wijze; • De wetgeving wijzigen om ervoor te zorgen dat de extraterritoriale bevoegdheid van de hoven en rechtbanken in België ook geldt voor de seksuele uitbuiting van kinderen tussen 16 en 18 jaar.
Optioneel Protocol bij het Verdrag inzake de Rechten van het Kind op een Communicatie Procedure - 2011		Ondertekend op 28 februari 2012
IAO-Verdrag inzake de ergste vormen van kinderarbeid - 1999 (nr. 182)		Bekrachtigd op 8 mei 2002
VN-Verdrag tegen grensoverschrijdende georganiseerde misdaad - 2000		Bekrachtigd op 11 augustus 2004
VN-protocol inzake de preventie, bestrijding en bestraffing van mensenhandel, in het bijzonder vrouwenhandel en handel in kinderen (protocol inzake mensenhandel) - 2000 (aanvulling van het VN-Verdrag tegen grensoverschrijdende georganiseerde misdaad)		Bekrachtigd op 11 augustus 2004
Regionale instrumenten		
Verdrag van de Raad van Europa inzake cybercriminaliteit - 2001		Bekrachtigd op 20 augustus 2012 en in werking getreden op 1 december 2012
Verdrag van de Raad van Europa over actie op de bestrijding van mensenhandel - 2005		Bekrachtigd op 20 augustus 2012 en in werking getreden op 1 december 2012
Verdrag van de Raad van Europa inzake de bescherming van kinderen tegen seksuele uitbuiting en seksueel misbruik (Verdrag van Lanzarote) - 2007		Bekrachtigd op 8 maart 2013

Inzake internationale verdragen kent België het monistische stelsel: internationale normen met directe werking hoeven niet eerst in nationaal recht te worden omgezet vooraleer zij van kracht worden. Dit beginsel is niet expliciet in de Belgische grondwet vastgelegd, maar komt voort uit de rechtspraak. De Belgische grondwet bevat geen expliciete bepaling over de hiërarchie van rechtsnormen; het principe werd voor het eerst vastgelegd door rechtspraak⁶⁸. Om ten volle toepassing te vinden en makkelijker te worden ingeroepen voor de rechtbank moeten internationale normen in België echter worden omgezet in nationaal recht.

Overeenkomstig het Verdrag inzake de rechten van het kind stelt het Belgisch Burgerlijk Wetboek de meerderjarigheid vast op de leeftijd van 18 jaar (art. 488 Burgerlijk Wetboek).

Sinds 1995 is de door het Belgische recht geboden bescherming tegen seksuele uitbuiting van kinderen sterk verbeterd. De verjaringstermijnen voor seksuele misdrijven zijn in 2012 verlengd⁶⁹, het verspreiden van kinderpornografie via het internet werd verboden, en er werd een gespecialiseerde behandeling in het leven geroepen voor de voorwaardelijke invrijheidstelling van daders van seksueel misbruik van minderjarigen⁷⁰. Wat de commerciële seksuele uitbuiting van kinderen betreft is er grote vooruitgang geboekt met betrekking tot de overbodigheid van de toestemming van het slachtoffer om over te gaan tot de vaststelling van een misdrijf⁷¹; de mogelijkheid tot vervolging door de Belgische autoriteiten van misdrijven die in het buitenland zijn gepleegd⁷², en het in overeenstemming brengen van nationale wetgeving met internationale normen⁷³.

Bovendien werden verschillende voorgestelde wijzigingen uit wetgevend

actieplan 2012-2014 aangenomen of in aanmerking genomen.

Op 2 augustus 2013 trad de wet van 29 april 2013⁷⁴ in werking die het artikel 433quinquies van het Strafwetboek wijzigt en daarmee de definitie van mensenhandel uitbreidt tot seksuele uitbuiting. Het wetsvoorstel was aangepast om rekening te houden met de conclusies van de werkgroep van het ministerie van Justitie, die de omzetting van de Europese richtlijn van 5 april 2011 bestudeerd heeft. Net als de oorspronkelijke opstellers van de wet kwam de werkgroep tot het besluit dat een verwijzing naar bestaande misdrijven niet volstaat om de vele vormen van uitbuiting te omvatten die in de praktijk bestaan, zoals seksuele slavernij, deelname aan pornografische voorstellingen, en het maken van pornografische afbeeldingen waarin volwassenen voorkomen⁷⁵. Een verwijzing naar misdrijven die slechts beperkt gedefinieerd zijn, maakt het onmogelijk om te voldoen aan internationale en Europese verplichtingen, omdat deze laatsten gebruik maken van meer flexibele (en dus progressieve) concepten zoals "andere vormen van seksuele uitbuiting". Op 24 juni 2013 werd de wet aangenomen die exploitatie van bedelarij, prostitutie en mensenhandel bestraft met een boete die vermenigvuldigd wordt met het aantal slachtoffers. Als gevolg, werden verschillende artikelen van het Strafwetboek gewijzigd⁷⁶.

Ondanks de verschillende wetswijzigingen die zijn doorgevoerd of die momenteel worden voorbereid, voldoet de Belgische wetgeving met betrekking tot de commerciële seksuele exploitatie van kinderen niet helemaal aan de internationale normen. Dit betreft vooral het ontbreken van een definitie van kinderpornografie in het Strafwetboek.

PROSTITUTIE VAN KINDEREN

Prostitutie van kinderen wordt in het Strafwetboek impliciet strafbaar gesteld: de artikelen 379 en 380 verbieden het aanzetten van minderjarigen tot ontucht of prostitutie. Het begrip “prostitutie” is echter niet gedefinieerd, in weerwil van wat door artikel 2, onder b), van het Optioneel Protocol inzake de verkoop van kinderen, prostitutie van kinderen en kinderpornografie wordt gevraagd.

De artikelen 379 en 380 van het Strafwetboek⁷⁷ stellen daden strafbaar die verband houden met prostitutie van kinderen. Het begrip “prostitutie” is in België echter niet wettelijk gedefinieerd. Hier moet worden opgemerkt dat prostitutie door volwassenen in België niet strafbaar is. Artikel 2, onder b), van het Optioneel Protocol omschrijft prostitutie van kinderen als het gebruik van een kind bij seksuele handelingen tegen betaling of een andere vorm van vergoeding. Om te voldoen aan de internationale voorschriften zou België deze definitie moeten opnemen in het Strafwetboek.

Artikel 379 van het Strafwetboek definieert het aanzetten van minderjarigen tot ontucht of prostitutie als volgt: “Hij die een aanslag tegen de zeden pleegt doordat hij, ten einde de driften van een ander te voldoen, de seksuele onzedelijkheid, het bederf of de

prostitutie van een minderjarige van het mannelijke of vrouwelijke geslacht opwekt, begunstigt of vergemakkelijkt, wordt gestraft met opsluiting (...) en met geldboete (...)”. De straf varieert naargelang de leeftijd van het slachtoffer (jonger dan 15 jaar, jonger dan 16 jaar en jonger dan 18 jaar); hoe jonger het slachtoffer, des te zwaarder de straf. Met “opwekken” bedoelt de wetgever het trachten te bewegen van de minderjarige tot het plegen van het gekwalificeerd gedrag zonder dat de minderjarige zelf het initiatief hiertoe had genomen. “Begunstigen” is het in de hand werken van een bij de minderjarige al aanwezige neiging tot het plegen van het gekwalificeerd gedrag. De term “vergemakkelijken” verwijst naar het verlenen van hulp aan de minderjarige zodat deze het gekwalificeerde gedrag kan uitvoeren, ook wanneer het initiatief van dit gedrag uitgaat van de minderjarige⁷⁸.

Artikel 380, § 4 van het Strafwetboek omschrijft de seksuele uitbuiting van minderjarigen. Het stelt dat daders ook kunnen worden gestraft indien de minderjarige met het feit heeft toegestemd. De hoger besproken wet van 24 juni 2013 voegde een zevende paragraaf toe aan artikel 380, waarin bepaald wordt dat de boete zo veel keer wordt toegepast als er slachtoffers zijn.

HANDEL IN KINDEREN VOOR SEKSUELE DOELEINDEN

Hoewel het Belgisch recht in overeenstemming is met de internationale normen inzake mensenhandel, is handel in kinderen niet als apart misdrijf in het Belgische Strafwetboek opgenomen. De leeftijd van het slachtoffer vormt echter wel een verzwarende omstandigheid.

Mensenhandel is duidelijk gedefinieerd in **artikel 433quinquies van het Strafwetboek** als de werving, het vervoer, de overbrenging,

de huisvesting, de opvang van een persoon, het nemen of de overdracht van de controle over hem met uitbuiting als doel. Het artikel bevat een uitputtende opsomming van de soorten uitbuiting. Waar het toepassingsgebied voorheen beperkt was tot “prostitutie of kinderpornografie”, werden de soorten uitbuiting met de wet van 29 april 2013 ruimer gedefinieerd als “prostitutie of andere vormen van seksuele uitbuiting”⁷⁹.

De **artikelen 433sexies tot 433octies** bevatten de verzwarende omstandigheden, waaronder de leeftijd van het slachtoffer. Mensenhandel waarbij het slachtoffer minderjarig is wordt gestraft met opsluiting van tien tot vijftien jaar en met een geldboete van 1.000 tot 100.000 euro. Ten slotte schrijven de artikelen 433*quinquies* tot 433octies voor dat de boete zo veel keer wordt toegepast als er slachtoffers zijn⁸⁰.

Artikel 3 van het VN-Protocol inzake de voorkoming, bestrijding en bestraffing van mensenhandel, in het bijzonder vrouwenhandel en handel in kinderen, definieert seksuele uitbuiting als “de exploitatie of de prostitutie van anderen of andere vormen van seksuele exploitatie”. België heeft de wetgeving aangepast en een groter aantal misdrijven, die alle vormen van seksuele uitbuiting van kinderen omvat, strafbaar gesteld. Overeenkomstig artikel 433*quinquies* van het Strafwetboek zijn de bestanddelen van het strafbaar feit een daad (werving, huisvesting, overbrenging) en een duidelijke opzet tot uitbuiting. De *modi operandi* (bedreiging, dwang, geweld enz.) die in artikel 3 van het Protocol zijn opgenomen worden als verzwarende omstandigheid beschouwd.

Er zijn drie categorieën verzwarende omstandigheden. De eerste heeft te maken met de hoedanigheid van de dader (een persoon die gezag heeft over het slachtoffer of een persoon die misbruik heeft gemaakt van het gezag of de faciliteiten die zijn functies hem verlenen). De tweede categorie omvat de leeftijd van het slachtoffer, de manier waarop een misdrijf wordt gepleegd (zoals het gebruik van geweld of listige kunstgrepen en het misbruik maken van een kwetsbare toestand), de gevolgen van het misdrijf (het in gevaar brengen van het leven van het slachtoffer, blijvende fysieke of psychische invaliditeit) en de omstandigheden van het misdrijf (een gewoonte en samenwerking met andere criminelen). In de derde categorie zijn criminele vereniging en de onopzettelijke dood van het slachtoffer te vinden. De straffen werden herzien om ze in overeenstemming te brengen met de minimum- en maximumstraffen van het Verdrag van de Raad van Europa inzake de bestrijding van mensenhandel en het Verdrag van de Raad van Europa inzake de bescherming van kinderen tegen seksuele uitbuiting en seksueel misbruik (het Verdrag van Lanzarote)⁸¹.

PORNOGRAFIE EN UITBUITING VAN KINDEREN VIA HET INTERNET

Hoewel de Belgische wetgeving terzake de laatste jaren beter is geworden, is er nog steeds geen wettelijke definitie van het begrip kinderpornografie. Om te voldoen aan het Optioneel Protocol moet België het Strafwetboek aanpassen zodat de wetgeving inzake kinderpornografie betrekking heeft op elke weergave op welke manier ook van een kind dat een echte of gesimuleerde expliciete seksuele handeling uitvoert, of elke weergave van de geslachtsdelen van een kind voor hoofdzakelijk seksuele doeleinden. **Artikel 383bis van het Belgische**

Strafwetboek veroordeelt van vijf tot tien jaar gevangenisstraf bepaalt dat hij die zinnebeelden, voorwerpen, films, foto's, dia's of andere beeldragers die houdingen of seksuele handelingen met pornografisch karakter voorstellen waarbij minderjarigen betrokken zijn of worden voorgesteld, tentoonstelt, verkoopt, verhuurt, verspreidt, uitzendt of overhandigt, ze met het oog op de handel of de verspreiding vervaardigt of in voorraad heeft, invoert of doet invoeren, aan een vervoer- of een distributieagent overhandigt, gestraft wordt met opsluiting

van vijf jaar tot tien jaar en met een geldboete van 500 euro tot 10 000 euro.

Hetzelfde artikel bepaalt dat hij die wetens de in § 1 bedoelde zinnebeelden, voorwerpen, films, foto's, dia's of andere beeld dragers bezit of zich, met kennis van zaken, via een informatiesysteem of enig ander technologisch middel, de toegang daartoe verschaft, wordt gestraft met gevangenisstraf van een maand tot een jaar en met een geldboete van honderd euro tot duizend euro.

Sinds januari 2012 kan diegene die zich met kennis van zaken via een informatiesysteem of enig ander technologisch middel toegang verschaft tot kinderpornografie dezelfde straf opgelegd krijgen als degene die kinderpornografie in het bezit heeft. Deze wijziging was nodig om gevallen te kunnen bestraffen waarbij het bezwaarlijk materiaal niet op een computer maar op een server wordt aangetroffen. In die gevallen geeft een code of betaling toegang tot afbeeldingen, echter zonder dat er sprake is van strafbaar "bezit". Het "zich toegang verschaffen" houdt een handeling in met de bedoeling toegang te krijgen tot kinderpornografische bestanden. Bovendien moet er sprake zijn van opzet: de betrokkene moet "met kennis van zaken" hebben gehandeld. Opzet kan blijken uit het uitvoeren van elektronische betalingen aan operatoren van kinderpornografische websites in ruil voor toegang tot de bezochte sites⁸².

Bovendien stelt de Belgische wetgeving het produceren ("maken") en invoeren van kinderpornografie enkel strafbaar indien dit gebeurt met het oog op de handel of de verspreiding ervan.

Het Verdrag van Lanzarote legt aan de verdragsstaten op het benaderen van minderjarigen via het internet voor seksuele doeleinden ("grooming") strafbaar te stellen indien deze virtuele uitwisselingen gevolgd

worden door een concrete actie om het kind te ontmoeten. Tot voor kort was er in België nog geen specifieke wetgeving voor de vervolging van degenen die zich hieraan schuldig maken⁸³. Wel zijn sommige handelingen strafbaar die verband houden met "grooming" over het internet, zoals het aanzetten tot ontucht en prostitutie (artikel 380bis van het Strafwetboek), het bederven van minderjarigen (artikel 379), aanranding (artikelen 372 en 373), openbare schennis van de goede zeden (artikelen 383, 385 en 386), het bezit en vervaardigen van kinderpornografie met het oog op de handel of de verspreiding (artikelen 383bis en 384), of de strafbare poging om dergelijke daden te stellen (artikel 51). Het Strafwetboek moet echter worden aangepast om dergelijke situaties te bestrijden, zelfs indien er geen direct contact is tussen de dader en het slachtoffer⁸⁴.

Om tegemoet te komen aan deze behoefte, heeft België twee **nieuwe wetten goedgekeurd op 10 April 2014: een wet tot wijziging van het Strafwetboek** teneinde kinderen te beschermen tegen cyber criminelen en een wet op de strafrechtelijke bescherming van kinderen tegen *grooming*.

De eerste wet, namelijk diegene die werd aangenomen ter bescherming van kinderen tegen cyber criminelen voegt een **nieuw artikel 433bis/1 toe aan het Strafwetboek** dat stelt "Met gevangenisstraf van drie maanden tot vijf jaar wordt gestraft de meerderjarige die door middel van informatie- en communicatietechnologieën communiceert met een kennelijk of vermoedelijk minderjarige om het plegen van een misdad of een wanbedrijf jegens hem te vergemakkelijken: 1° indien hij zijn identiteit, leeftijd en hoedanigheid heeft verzwegen of hierover heeft gelogen; 2° indien hij de nadruk heeft gelegd op de in acht te nemen discretie over hun gesprekken; 3° indien hij enig geschenk of voordeel heeft aangeboden of

voorgespiegeld; 4° indien hij enige andere list heeft aangewend”⁸⁵.

De tweede wet spitst zich specifiek toe op het lokken van minderjarigen met seksueel oogmerk en introduceerde twee nieuwe artikelen in het strafwetboek ; **artikel 377ter**, welke de straf verzwaaert wanneer het misdrijf dat bestaat uit een aantasting van de kuisheid of verkrachting, het bederf of de prostitutie van een minderjarige, of aantasting van de goede zeden, voorafgegaan wordt door een benadering van deze minderjarige door de dader met het oogmerk op een later

tijdstip de vermelde feiten te plegen en artikel **377quater** dat een straf oplegt aan de meerderjarige die door middel van de informatie- en communicatietechnologie aan een minderjarige beneden de volle leeftijd van zestien jaar een voorstel doet tot ontmoeting met het oogmerk het misdrijf aantasting van de kuisheid of verkrachting, het bederf of de prostitutie van een minderjarige, of aantasting van de goede zeden te plegen⁸⁶. Dit is onmiskenbaar een positieve stap in de online bescherming van kinderen, maar de doeltreffendheid kan pas gemeten worden bij de toepassing in de gerechtelijke praktijk⁸⁷.

KINDERSEKSTOERISME

Kindersekstoerisme is grensoverschrijdend. Om deze vorm van commerciële seksuele uitbuiting van kinderen te bestrijden zijn er extraterritoriale wetten nodig, zodat

deze daden door de Belgische rechtbanken kunnen worden vervolgd. Voor de daadwerkelijke uitlevering van personen zijn ook uitleveringsbepalingen nodig.

Extraterritoriale bevoegdheid

Artikel 10ter van het Wetboek van Strafvordering⁸⁸, dat het beginsel van extraterritorialiteit beschrijft, laat de Belgische staat toe Belgische onderdanen of buitenlanders in Belgisch grondgebied te vervolgen voor seksuele misdrijven die zij begaan hebben tegen minderjarigen in het buitenland. Er kan dus worden overgegaan tot vervolging van diegenen die zich in België bevinden, nog niet zijn uitgeleverd,

en een van de volgende misdrijven heeft begaan in het buitenland: handel in kinderen (art. 433*sexies* tot en met *octies*), kinderpornografie (art. 383bis) en prostitutie van kinderen (artikelen 379 en 380). Bovendien sluit artikel 10ter de regel inzake dubbele strafbaarstelling uit. In dergelijke zaken hoeft het misdrijf dus niet in het buitenland strafbaar te zijn gesteld om het strafrecht te kunnen toepassen.

Uitlevering

De uitleveringsprocedure wordt geregeld in een **wet van 15 maart 1874**⁸⁹. Over het algemeen levert België geen eigen onderdanen uit. Dat komt omdat de artikelen 6 tot en met 9 van de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering de vervolging toelaten van Belgen die in het buitenland misdrijven hebben gepleegd. Bovendien kunnen niet-Belgen niet worden

uitgeleverd tenzij België een bilateraal verdrag heeft met de betrokken staat en het gaat om een straf van ten minste een jaar. Een dergelijk verdrag moet gebaseerd zijn op reciprociteit: België kan de uitlevering naar een ander land alleen toestaan indien dat andere land de uitlevering toestaat onder dezelfde voorwaarden. Het nadeel van een systeem dat enkel gebaseerd is op

het sluiten van wederkerige verdragen is dat er maar naar een klein aantal landen wordt uitgeleverd. België levert momenteel enkel uit naar lidstaten van de Europese Unie en naar ongeveer 30 andere landen⁹⁰. Deze lijst is nogal kort en bevat niet de landen waar kinderseksstoerisme en de seksuele uitbuiting van kinderen een groot probleem vormen. Ten slotte levert België geen onderdanen van derde landen uit wanneer zij de doodstraf riskeren.

Het ministerie van Buitenlandse Zaken zorgt ervoor dat verzoeken om uitlevering op de juiste manier worden doorgestuurd

en ontvangen en voert een eerste onderzoek uit naar de ontvankelijkheid (het bestaan van een verdrag). Vervolgens gaat het ministerie van Justitie na of de ontvankelijkheidsvoorwaarden zijn vervuld en volgt de beslissing tot uitlevering of niet-uitlevering. De procureur-generaal of een daartoe gemachtigd substituut heeft de bevoegdheid een uitleveringsverzoek in te dienen om te verzekeren dat er vervolging wordt ingesteld of dat een straf in België wordt uitgezeten. Zij zorgen ook voor de tenuitvoerlegging van uitleveringsverzoeken uit andere landen⁹¹.

Procedures die van toepassing zijn op minderjarige slachtoffers

Het Belgische Wetboek van Strafvordering bevat speciale beschermende maatregelen voor minderjarigen die slachtoffer of getuige zijn van bepaalde misdrijven (vgl. Eerste Boek, Hoofdstuk VII van het Wetboek van Strafvordering), inclusief alle misdrijven die gerelateerd zijn aan commerciële seksuele uitbuiting van kinderen. **Artikel 91 bis** stelt dat iedere minderjarige het recht heeft te worden vergezeld door een volwassene van zijn keuze tijdens hoorzittingen met rechterlijke instanties. Om te voorkomen dat jonge slachtoffers of getuigen van seksuele misdrijven op meerdere hoorzittingen gehoord moeten worden, zijn audiovisuele opnames van verhoren met minderjarigen die slachtoffer of getuige zijn van bepaalde uitdrukkelijk genoemde misdrijven verplicht. Deze misdrijven omvatten de overtreding van de artikelen 372 tot 377, 379 en 380 van het Wetboek van Strafvordering, weten verkrachting, het aanzetten van een minderjarige tot prostitutie en seksuele uitbuiting van minderjarigen. Het onderscheid hangt af van de bereidheid van de wetgever (ten gevolge van een amendement op het Wetboek van Strafrecht van 1 januari 2013) om slechts om audiovisuele opname te verzoeken in geval van seksuele misdrijven waarbij sprake is

van een sterke betrokkenheid van het jonge slachtoffer, of tenminste van een bepaalde schending van hun seksuele integriteit⁹². Alhoewel opname niet automatisch plaatsvindt bij andere misdrijven, is dit mogelijk middels een order van de openbare aanklager of de rechter van onderzoek bij verhoren van jonge slachtoffers of getuigen van misdrijven die genoemd zijn in artikel 91bis van het Wetboek van Strafvordering⁹³. Dit omvat het verspreiden van kinderpornografie. Er kan een contra-indicatie voor audiovisuele opnames zijn bij zaken van slachtoffers van seksueel misbruik die gefilmd werden. In dat geval kunnen in plaats daarvan audio-opnames worden gebruikt om trauma's door meerdere verhoren te voorkomen.

Tijdens een audiovisuele opname kan het jonge slachtoffer worden bijgestaan door een ter zake kundige psychiater of psycholoog (**artikel 94**). Volgens **artikel 95 van het Wetboek van Strafvordering** kan de minderjarige de opname op elk moment onderbreken tijdens de opname van het verhoor. Een nieuw verhoor of confrontatie tussen het slachtoffer en de dader van het misdrijf kan worden verordonneerd middels een met redenen

omklede beslissing, als dat van essentieel belang is voor het proces (**artikel 98**). **De artikelen 104 tot 111 van het Wetboek** regelen de bescherming van getuigen. De Getuigenbeschermingscommissie kan beschermende maatregelen toekennen. De openbare aanklager, hoofdaanklager,

federale procureur of rechter van onderzoek kan, afhankelijk van de zaak, de beschermende maatregelen verzoeken die worden genoemd in artikel 104 van het Wetboek middels een met redenen omklede schriftelijke aanvraag.

Procedures die van toepassing zijn op slachtoffers van mensenhandel

Sinds de jaren negentig heeft België een systeem van "status van slachtoffer van mensenhandel" dat van toepassing is op zowel volwassenen als minderjarigen. De status is verbonden aan de uitgifte van verblijfsvergunningen aan slachtoffers van mensenhandel. Dit systeem is een compromis tussen enerzijds het beschermen van slachtoffers en het hen bieden van een toekomst en anderzijds het effectief bestrijden van netwerken van mensenhandelaren. Om de status van slachtoffer te kunnen verkrijgen, moet de persoon voldoen aan drie criteria:

- het individu of netwerk verlaten dat hem heeft uitgebuit;
- gesteund worden door een officieel opvangcentrum dat is gespecialiseerd in het opvangen en helpen van slachtoffers van mensenhandel;
- een aanklacht indienen tegen of een verklaring afleggen over de individuen of mensenhandel netwerken die hem hebben uitgebuit⁹⁴.

Het potentiële slachtoffer van mensenhandel krijgt vijfenveertig dagen bedenktijd om te besluiten of hij een aanklacht wil indienen of een verklaring wil afleggen waarin hij verklaart dat hij wenst terug te keren naar zijn land van herkomst⁹⁵.

In 2013 hebben 116 slachtoffers de status verkregen van slachtoffer van mensenhandel en hebben 72 slachtoffers een permanente verblijfsvergunning op basis van hun slachtoffer status verkregen⁹⁶.

Als ze zijn geïdentificeerd, worden jonge slachtoffers van mensenhandel ondervraagd door verschillende partijen (politieagenten, rechters, advocaten, voogden, opvangcentra voor NBMV's, opvangcentra voor slachtoffers van mensenhandel, etc.) en soms worden ze bijgestaan door vier verschillende advocaten. Deze situatie is bijzonder pijnlijk omdat het steeds weer opnieuw vertellen van het verhaal betekent dat het trauma elke keer wordt herbeleefd. Daarom is een procedure met meer respect voor de belangen van het kind wenselijk. Die omvat in het bijzonder het harmoniseren van het beleid inzake het aantal partijen dat betrokken is bij het vastleggen van de eerste verklaring, zoals is aanbevolen door de Raad van Europa in de Strategie voor de Rechten van het Kind (2012 – 2015). In het nationale actieplan van 2012 – 2014 worden de procedures omtrent minderjarigen geëvalueerd om een goede informatieoverdracht tussen de betrokken partijen te garanderen⁹⁷. Uit een onderzoek op basis van interviews met verschillende partijen van het centrum voor gelijke kansen en voor racisme bestrijding kwam het

volgende naar voren: als bij de aangifte het eerste contact de politie is, zijn slachtoffers minder geneigd de officiële slachtoffer status aan te vragen door gebrek aan informatie en sociale ondersteuning. Volgens het Belgische systeem voor slachtofferhulp zouden eerstelijnsdiensten de slachtoffers moeten doorverwijzen naar medewerkers van gespecialiseerde centra die een sfeer van vertrouwen kunnen creëren. De studie stelt ook dat het systeem aantrekkelijker moet worden voor slachtoffers uit EU-landen, waarvan sommige zo snel mogelijk terug willen naar hun land van herkomst⁹⁸.

Voor het identificeren van slachtoffers heeft de minister van Justitie een richtlijn aangenomen betreffende het opsporings- en vervolgingsbeleid mensenhandel (Col. 01/07), die van kracht werd op 1 februari 2007. Deze richtlijn is vooral bedoeld voor rechters en politieambtenaren en omvat een appendix met een lijst van indicatoren die kunnen helpen om zaken van mensenhandel en slachtoffers te herkennen. Een zeer belangrijk punt in de richtlijn is het in acht nemen van de belangen van het slachtoffer. De richtlijn stelt dat "zelfs als de uitgebuide personen niet in aanmerking komen voor de sociale wetgeving, met name de wetgeving inzake toegang tot, verblijf en vestiging op het grondgebied, er nog altijd voldoende reden is om hen in eerste instantie te beschouwen als slachtoffers van een misdaad". Met andere woorden, slachtoffers van mensenhandel moeten niet worden beschouwd als illegale immigranten of illegale werknemers maar als potentiële slachtoffers⁹⁹.

Alhoewel de medewerking met de autoriteiten in theorie nooit ter discussie staat bij minderjarigen (die automatisch worden beschouwd als slachtoffers van mensenhandel), is de samenwerking van het minderjarige slachtoffer met de autoriteiten een de facto vereiste tijdens het proces voor het verkrijgen van slachtofferstatus en de verblijfsvergunning die op deze status is gebaseerd. Veelal is een familielid verantwoordelijk voor de uitbuiting, of de minderjarige vreest wraakacties tegen zijn familie in het land van herkomst. Als de feiten eenmaal bekend zijn, is het belangrijk de jongere een alternatief te bieden zodat hij zich beschermd weet, onafhankelijk van de vraag of hij al dan niet meewerkt met het onderzoek. Een slachtoffer die een verklaring wil afleggen moet dat anoniem kunnen doen, zodat hij beter kan worden beschermd. Het nationale actieplan ter bestrijding van mensenhandel (2008 – 2011) bevat voorstellen voor het amenderen van de wet. In dit plan wordt voorgesteld dat een niet-begeleid minderjarig slachtoffer van mensenhandel een verblijfsvergunning krijgt, ongeacht of hij samenwerkt met justitie. Er is nog geen vooruitgang geboekt met de onvoorwaardelijke toekenning van de status van "slachtoffer van mensenhandel", die toegang biedt tot opvangcentra en, als de procedure succesvol wordt afgerond, de afgifte van een permanente verblijfsvergunning voor België¹⁰⁰. De Belgische overheid lijkt zich bewust van dit probleem want het nieuwe actieplan 2012-2014 ter bestrijding van mensenhandel stelt dat: "Een NBMV die slachtoffer is van mensenhandel moet een verblijfsvergunning kunnen krijgen, ongeacht of hij/zij samenwerkt met justitie. Hiervoor moet een wijziging van de wet worden overwogen"¹⁰¹.

Specifieke maatregelen voor NBMV's

Slachtoffers die samenwerken met gerechtelijke instanties kunnen profiteren van een specifieke verblijfsvergunning. Op 1 juni 2007 werd de procedure als bijlage bij de vreemdelingenwet van 15 december 1980 gevoegd. De procedure is in detail beschreven in de ministeriële circulaire van 26 september 2008¹⁰².

Artikelen 61/2 tot 61/5 van de wet van 15 december 1980 over binnenkomst, verblijf en vestiging en de uitzetting van buitenlandse onderdanen reguleren de autorisatie van verblijf van NBMV's die slachtoffer zijn van mensenhandel.

De circulaire over multidisciplinaire samenwerking met betrekking tot slachtoffers van mensenhandel en/of bepaalde ernstigere vormen van smokkel van personen bevat specifieke maatregelen voor de behandeling van NBMV's.

Als eenmaal is vastgesteld dat de NBMV slachtoffer van mensenhandel is, dan wordt hem/haar een voogd toegewezen (punt X. b 2 van de circulaire). De voogd vertegenwoordigt zijn pupil bij alle gerechtelijke procedures. De rol van de voogd is van wezenlijk belang omdat hij zijn pupil vertegenwoordigt bij alle rechtshandelingen en in elke fase van de procedure voor het verkrijgen van een verblijfsvergunning. Hij zorgt er ook voor dat de pupil geschikte opvang krijgt, alsmede scholing, medische zorg en psychologische steun. Hij helpt met het vinden van een langetermijnsoplossing die de belangen van het kind het best waarborgt¹⁰³.

Slachtoffers die zijn geïdentificeerd door competente partijen (zoals de politie, sociale inspectiediensten, etc.) moeten worden doorgestuurd naar gespecialiseerde opvangcentra voor slachtoffers (cf. infra)

en informatie krijgen over de beschermde status waar ze recht op hebben. Kinderen slachtoffers van mensenhandel krijgen een verblijfsvergunning voor een aanvangsduur van drie maanden. Tijdens deze periode moeten ze besluiten of ze al dan niet willen getuigen tegen hun mensenhandelaren. Als de aanklacht van de NBMV leidt tot een veroordeling, kan de NBMV een verblijfsvergunning voor onbepaalde tijd krijgen (art. 61/5 van de wet van 15 december 1980 over binnenkomst, verblijf, vestiging en de uitzetting van buitenlandse onderdanen). Echter, om die verblijfsvergunning te kunnen verkrijgen moet de minderjarige zijn/haar identiteit bewijzen. Dit is niet altijd mogelijk voor NBMV's omdat zij vaak in België aankomen zonder identiteitsdocumenten. Als de rechtszaak over mensenhandel na twee jaar nog niet is afgerond, staat de 'STOP-procedure' de slachtoffers toe om hun verblijf regulier te maken, mits ze minimaal twee jaar gesteund zijn door een gespecialiseerd centrum. Er is echter geen wet die deze procedure regelt. Deze procedure wordt dus overgelaten aan de discretie en welwillendheid van de werknemers van de Dienst Vreemdelingenzaken.

Er bestaan nog in België nog ernstige tekortkomingen in het proces van identificatie van minderjarigen. In 2009 werden slechts twaalf NBMV's geïdentificeerd als slachtoffers van mensenhandel; in 2010 steeg dat aantal naar 94. Deze aantallen zijn geen afspiegeling van de werkelijkheid. Een bepaalde hoeveelheid NBMV's die slachtoffer zijn, worden niet als zodanig geïdentificeerd. Dit wordt dagelijks bevestigd door Espéranto, een opvangcentrum voor NBMV's die slachtoffer zijn van mensenhandel. Een van de oorzaken van deze 'onderidentificatie'

is het gebrek aan training van de mensen uit de praktijk. Al te vaak wordt de verantwoordelijkheid voor inspanningen op het gebied van bewustwording overgelaten aan opvangcentra. GRETA heeft al het belang benadrukt van informatie bijeenkomsten en training in het herkennen van mensenhandel voor de partijen die mogelijk in contact komen met NBMV's¹⁰⁴. GRETA benadrukt vooral het belang van het trainen van voogden die zijn toegewezen aan NBMV's. De huidige training is nogal basisch en er is behoefte aan een doorlopende, meer gespecialiseerde training. Daarbij komt dat niet elke voogd dezelfde status heeft: de een krijgt betaald, terwijl de ander vrijwilliger is. Bovendien zijn er in België niet voldoende kandidaten beschikbaar voor deze belangrijke functie¹⁰⁵.

Het ontbreken van samenwerking tussen de centra in de verschillende taalgebieden hindert ook het belang van het kind. Een opvangcentrum dat wordt gesubsidieerd door de Franse Gemeenschap van België kan niet een mogelijk slachtoffer van mensenhandel accepteren als de voogd is toegewezen door de Vlaamse Gemeenschap, en vice versa¹⁰⁶. Een NBMV die geen asielzoeker is, kan ook een specifieke verblijfsvergunning verkrijgen zoals gedefinieerd in de artikelen 61/14 tot 61/25 van de wet van 15 december 1980 over binnenkomst, verblijf, vestiging en de uitzetting van buitenlandse onderdanen en in de artikelen 110sexies tot 110undecies van het Koninklijk Besluit van 8 oktober 1981. De minderjarige die onder deze artikelen valt is een NBMV die absoluut als zodanig is geïdentificeerd door de Dienst Voogdij en die geen andere beschermingsprocedure of vergunning heeft aangevraagd, noch een aanvraag voor verblijf of vestiging in België heeft gedaan, of van wie de vorige aanvragen zijn afgewezen. Deze definitie is niet van toepassing op NBMV's die ingezetenen van de EU zijn. Ook als zij niet direct met mensenhandel in verband gebracht kunnen

worden, kunnen jonge slachtoffers die niet onder de "mensenhandel"-procedure vallen bescherming vinden onder deze bepalingen, vooral jonge slachtoffers die noch asiel zoeken, noch willen samenwerken met de wetshandhaving. De voogd van de NBMV vraagt de verblijfsvergunning aan. Bij de behandeling van het verzoek wordt de minderjarige ondervraagd in het bijzijn van de voogd en, indien nodig, een tolk. Twee nieuwe ontwikkelingen moeten worden vermeld: de advocaat van de NBMV mag het verhoor bijwonen indien de voogd daarom verzoekt, en er wordt een officieel verslag van het verhoor opgemaakt¹⁰⁷.

Het doel van de aanvraag van een verblijfsvergunning en het verhoor door de Dienst Vreemdelingenzaken is het vinden van een langetermijnsoplossing voor de NBMV. Er zijn drie mogelijkheden:

- hereniging van het gezin in het land waar de ouders legaal verblijven;
- terugkeer naar het land van herkomst of het land waar de NBMV een verblijfsvergunning heeft en verzekerd is van opvang en adequate zorg;
- de uitgifte van een Belgische verblijfsvergunning¹⁰⁸.

Het is belangrijk dat eerstelijnsdiensten de circulaire over multidisciplinaire samenwerking betreffende kindslachtoffers van mensenhandel volledig en correct toepassen. Slachtoffers moeten altijd in contact gebracht worden met medewerkers van gespecialiseerde centra, die beschikbaar moeten zijn. Dat betekent dat de centra permanent over personeel moeten kunnen beschikken. Bij de voorbereiding van grootschalige acties waarbij veel slachtoffers betrokken zijn, moeten eerstelijnsdiensten de medewerkers van gespecialiseerde centra hiervan verwittigen, zodat zij kunnen instaan voor de nodige informatie aan de slachtoffers over mogelijk status. In de

praktijk zijn het vaak de eerstelijnsdiensten die de slachtoffers over de status van slachtoffer van mensenhandel informeren,

omdat het niet altijd lukt contact op te nemen met de centra, of omdat ze daartoe nog niet het initiatief hebben genomen.

Schadevergoeding

In het geval van mensenhandel kan het slachtoffer schadevergoeding vragen door middel van een burgerlijke procedure tijdens de strafprocedure. Gespecialiseerde centra zorgen ervoor dat de rechten en belangen van het slachtoffer als NBMV beschermd worden. Hiervoor zullen de slachtoffers op de hoogte gehouden worden en krijgen zij een advocaat aangeboden. Zo kan het slachtoffer een weloverwogen beslissing maken over de vraag wel of geen burgerlijke procedure aan te spannen. Gespecialiseerde erkende centra (Pag-Asa, Sürya, en Payoke) kunnen ook een burgerlijke procedure aanspannen in hun eigen naam of in naam van het slachtoffer. Deze centra hebben de benodigde certificatie voor het opstarten van een gerechtelijke procedure¹⁰⁹.

Het koninklijk besluit van 18 april 2013 betreffende de erkenning van centra die gespecialiseerd zijn in de opvang van slachtoffers van mensenhandel en ernstige vormen van mensensmokkel en de certificering voor het opstarten van juridische procedures¹¹⁰ werd op 22 mei 2013 in het Belgisch staatsblad gepubliceerd en trad 10 dagen later in werking. Dit besluit bepaalt de benodigde voorwaarden en procedures voor opvangcentra van slachtoffers van mensenhandel (MH) voor erkenning als gespecialiseerd centra en de benodigde certificering voor het ondernemen van juridische stappen om dusdanig de rechten van de slachtoffers te beschermen.

De toevoeging van artikel 43bis van het wetboek van strafrecht geeft toestemming om in beslag genomen goederen toe te kennen aan de burgerlijke partij. Restitutie

is een civielrechtelijke maatregel die aangevraagd kan worden door iemand aan te klagen voor civiele schade. In theorie is dit verplicht wanneer het de schade herstelt die veroorzaakt is door het misdrijf. In beslag genomen goederen die toebehoren aan de burgerlijke partij, worden aan hen geretourneerd. In beslag genomen goederen van de veroordeelde persoon worden als compensatie toegekend aan de burgerlijke partij ter vervanging van activa of vermogen die de burgerlijke partij toebehoren.

Slachtoffers kunnen ook financiële steun vragen aan de **Commissie voor Financiële Hulp aan Slachtoffers van Opzettelijke Gewelddaden en aan de Occasionele Redders**, een organisatie opgericht door de wet van 1 augustus 1985 voor financiële en andere maatregelen. De “Commissie voor Financiële Hulp aan Slachtoffers van Opzettelijke Gewelddaden en aan de Occasionele Redders” is gebaseerd op solidariteit binnen de gemeenschap en kan op deze manier steun verlenen. Deze steun is alleen subsidiair; daarom, in aanvulling op andere omstandigheden, mogen de aanvragers geen andere vorm van schadevergoeding ontvangen.

Voor het opvragen van financiële steun moeten de slachtoffers bewijzen dat (1) er sprake was van opzettelijk geweld, (2) er sprake is van ernstig fysiek of psychisch letsel en (3) dat desbetreffend letsel een direct gevolg is van het opzettelijk geweld. De aanvrager moet slachtoffer zijn van opzettelijk geweld resulterende in ernstig fysiek of psychisch letsel. Ook moeten zij de autoriteiten inlichten over de daad van geweld¹¹¹.

In een uitspraak van 2010 heeft de commissie 62.000 euro toegekend (het maximumbedrag voor primaire steun) aan een slachtoffer van seksuele uitbuiting. Het slachtoffer was veertien jaar oud toen zij voor het eerst gedwongen werd tot prostitutie door een loverboy. Dit deed zich voor in Italië en vervolgens in andere Europese landen, waaronder België, tussen 1993 en 2003. Het slachtoffer stond onder constante bewaking en werd regelmatig mishandeld, met een miskraam tot gevolg¹¹².

In 2014 heeft de Commissie ook 3000

euro toegekend aan een Roemeense kind slachtoffer van mensenhandel met oog op seksuele uitbuiting. Deze jonge Roemeense werd gerekruteerd om in België oppas te worden. Ze werd vervolgens tot prostitutie gedwongen door een andere man met wie ze gedwongen werd samen te wonen en met wie ze twee kinderen kreeg. De Commissie kende haar het gevraagde bedrag toe omwille van de blijvende arbeidsongeschiktheid en de procedurekosten, verminderd met de bedragen welke reeds betaald zijn door de veroordeelde dader¹¹³.

Verantwoordelijke instanties voor de bescherming van jonge slachtoffers

De complexe aard van de Belgische instanties is een obstakel voor slachtoffers. De verschillende partijen werken niet altijd efficiënt samen, wat de belangen van het kind in de weg kan staan. Opvangcentra voor kinderen die slachtoffer zijn van mensenhandel willen geharmoniseerde procedures om de samenwerking te

vergemakkelijken. België heeft een pragmatische, progressieve werkwijze nodig om het slachtofferhulpsysteem te revitaliseren met behoud van de fundamentele pijlers. Het systeem moet verbeterd worden, maar moet toegankelijk blijven voor andere professionals in het veld.

ALERTERING SYSTEMEN

Er is een alarmnummer in het leven geroepen door de overheid en de stichting voor vermiste en seksueel uitgebuite kinderen, Child Focus (Foundation for Missing and Sexually Exploited Children). De Europese hulplijn voor vermiste en seksueel geëxploiteerde kinderen (116 000) is sinds 2009 in het hele land in gebruik om kinderen die het slachtoffer zijn van mensenhandel te helpen. In 2013, werden 37 359 oproepen geregistreerd door Child Focus. De raadgevers hebben 562 dossiers behandeld van seksuele uitbuiting¹¹⁴. Sinds 25 mei 2014 is een chatkanaal « **116 000.be** » operationeel als noodlijn.

De website **www.stopchildporno.be** is 24/7 beschikbaar voor gebruikers die geconfronteerd worden met kinderpornografische beelden en met eventuele vragen over dit onderwerp. Dit civiele contactpunt, wat toelaat dat gebruikers anoniem blijven, werkt hand in hand met de justitiële en politionele autoriteiten in het kader van een protocol van samenwerking¹¹⁵. In 2013, heeft het online civiele contactpunt 1232 meldingen ontvangen ofwel een gemiddelde van 24 meldingen per week¹¹⁶.

De website **www.ecops.be** werd gelanceerd in 2007 om het mogelijk te maken voor mensen om melding te doen van misdaden online, inclusief het seksueel misbruik van kinderen, bij de Federale Politie.

Gevalen van seksuele uitbuiting in het buitenland kunnen ook gemeld worden op de website "Ik zeg STOP!" (**www.ikzegstop.be**).

Die werd opgericht in november 2014 door ECPAT België, samen met de partners van de groep STOP, en vervangt de oude website **www.stopkinderprostitutie.be**. Alle meldingen worden onmiddellijk doorgestuurd naar de Federale Politie. Een dertigtal meldingen werden gedaan via de oude website **www.stopkinderprostitutie.be**.

ONDERZOEKSEENHEDEN

De Directie Bestrijding van de zware en georganiseerde criminaliteit (DGJ) heeft de jurisdictie over verschillende misdrijven tegen personen waaronder mensenhandel en -smokkel. Deze directie houdt zich bezig met alle vormen van mensenhandel (seksuele en economische uitbuiting, waaronder kindersekstoerisme, kinderporno, orgaanverwijdering enz.) en mensensmokkel. Het werkt samen met de federale instanties en diensten (waaronder Dienst Vreemdelingenzaken, Sociale Inspectiedienst, Inspectie Sociale Wetgeving, enz.) en met niet-politie organisaties en niet-gouvernementele organisaties (zoals het Centrum voor Gelijkheid van Kansen en

Racismebestrijding, het opvangcentrum voor slachtoffers van mensenhandel, het IOM en ECPAT).

In zaken met betrekking tot seksuele uitbuiting treft de lokale politie vaak ook bewijslast en slachtoffers aan van mensenhandel. Echter, het thema mensenhandel is niet opgenomen in de stedelijke zonale veiligheidsplannen binnen het nationale veiligheidsplan. Desondanks speelt de lokale politie nog steeds een belangrijke rol in de bestrijding van mensenhandel, dankzij hun controles en veldwerk¹¹⁷.

Sociale diensten en verenigingen voor hulp aan slachtoffers van CSEC

Er zijn drie opvangcentra voor slachtoffers van mensenhandel (Sūrya, Payoke, Pag-Asa). Afhankelijk van de procedure (asielaanvraag, mensenhandel of andere verblijfsprocedure), houden zowel publieke als private organisaties toezicht over de NBMV's in de Federatie Wallonië-Brussel en de Vlaamse gemeenschap, zoals Fedasil centra, Jeugdbijstand/Comité Bijzondere Jeugdzorg en verschillende NGO's. Er zijn drie opvangcentra voor NBMV's die slachtoffer

zijn van mensenhandel: Juna, Minor-Ndako en Espéranto.

Tot voor kort werd er een onderscheid gemaakt tussen minderjarigen afkomstig uit een EU land en zij die komen van buiten Europa wat strijdig is met het verbod op discriminatie naar nationaliteit¹¹⁸. Minderjarigen uit de EU hebben geen recht op wettelijke vertegenwoordiging door een voogd, ze hadden weinig of geen kansen

voor onderwijs in brugklassen, en er was niets voorzien wanneer de procedure voor mensenhandel stopt voordat de periode van 2 jaar is verlopen, wat enkel de terugkeer naar eigen land overlaat als alternatief¹¹⁹. Deze discriminatie op basis van nationaliteit werd gedeeltelijk opgelost doordat OKAN klassen (Onthaalonderwijs Anderstalige Nieuwkomers) nu toegankelijk voor iedereen zijn¹²⁰ en doordat een wet inzake voogdij van buitenlandse niet-begeleide minderjarigen werd aangenomen op 12 mei 2014 om het systeem open te stellen voor minderjarigen uit de Europese Unie en Zwitserland¹²¹.

Er is een verscheidenheid aan gespecialiseerde medische en psychologische diensten beschikbaar voor de slachtoffers in deze gespecialiseerde opvangcentra. De slachtoffers moeten echter wel de status van slachtoffer van mensenhandel verkrijgen om aanspraak te maken op deze hulp¹²². In 2013 heeft de overheid 839 nieuwe verblijfsvergunningen afgeleverd of hernieuwd aan slachtoffers van mensenhandel waarvan er zeker enkele van onbepaalde duur zijn. De overheid blijft de drie centra financieren die aan slachtoffers van mensenhandel verblijf en aangepaste hulp bieden¹²³. Ondanks deze hulp bestaat er een structureel financieel probleem bij de gespecialiseerde ontvangstcentra voornamelijk door de recente budgettaire besparingen¹²⁴.

Kinderslachtoffers van mensenhandel mogen niet verblijven in centra voor volwassenen en worden teruggestuurd naar gespecialiseerde centra voor minderjarigen die niet enkel slachtoffers van mensenhandel opvangen¹²⁵. België

is de afgelopen drie jaar geconfronteerd met een opvang crisis. Meer dan 15.000 mensen zijn getroffen met inbegrip van niet-begeleide buitenlandse minderjarigen. Deze laatste groep is gedwongen te leven in moeilijke omstandigheden (op straat, op treinstations, in onhygiënische gebouwen) en zijn soms zelfs opgesloten zonder enige medische, sociale of juridische bijstand en zonder bescherming. Het gebrek aan woonvoorzieningen voor jonge slachtoffers was ook één van de observaties van het Comité voor de Rechten van het Kind en de basis van één van de aanbevelingen in een petitie verspreid door ECPAT tijdens haar campagne "Stop seksuele uitbuiting van kinderen en jongeren".

Voor de aanpak van deze kritieke situatie werd het "SOS Opvang" van 8 Belgische NGO's in het leven geroepen om overdag steun te bieden in de buurt van het Noordstation en een nachtopvang voor de meest kwetsbare slachtoffers. Deze noodmaatregel is niet voldoende en optreden van de overheid is nu meer dan ooit nodig om lange termijn oplossingen te vinden voor de opvang crisis¹²⁶. Een aantal jaar geleden heeft het centrum Minor-Ndako opgemerkt dat elke NBMV uit India systematisch in de dagen of weken na hun eerste opvang verdween. Een onderzoek heeft uitgewezen dat het opvangsysteem gebruikt werd als doorgangshuis. Er zijn veel 'clandestiene' NBMV's, dat wil zeggen, minderjarigen die op straat leven zonder papieren of een plaats in een opvangcentrum en die wachten op een toegewezen voogd. Meer gerichte aandacht voor NBMV's kan hun kwetsbaarheid verminderen.

Training Rechtshandhavingspersoneel

De overheid heeft een speciale opleiding verzorgd over de bestrijding van mensenhandel aan de Belgische troepen voordat ze in het buitenland werden ingezet voor internationale vredesmissies¹²⁷.

Gespecialiseerde eenheden rond mensenhandel bestaan op federaal en op lokaal niveau, maar er is een dringende behoefte aan eenheden die gespecialiseerd zijn in de identificatie van niet-begeleide minderjarigen¹²⁸.

Het 2012-2015 nationale veiligheidsplan van de politie voert nieuwe maatregelen in voor de opvang van jonge en kwetsbare slachtoffers en voor de doorverwijzing naar gespecialiseerde diensten met speciale aandacht voor slachtoffers van seksueel misbruik. De autoriteiten zijn ook van plan om meer audiovisuele opnames te gaan maken van hoorzittingen met minderjarigen en kwetsbare slachtoffers¹²⁹.

KIND- EN JONGERENPARTICIPATIE

In België bestaan diverse instituties die ervoor zorgen dat de zorgen van kinderen en jongeren gehoord worden in politieke kringen. De meerderheid van groepen en organisaties in België focust op jongerenparticipatie in het sociale en politieke leven; preventie van CSEC is niet uitdrukkelijk onderdeel van hun mandaat. Hoewel deze organisaties niet rechtstreeks te maken hebben met kwesties rondom commerciële seksuele uitbuiting van kinderen, kunnen ze een rol spelen in het verstevigen van de rol van de Belgische jeugd in de bestrijding van commerciële seksuele uitbuiting van kinderen. Het 2011-2014 Nationaal actieplan inzake de Rechten van het Kind¹³⁰ stelt voor dat jongeren deelnemen aan de follow-up en de evaluatie van dit plan en betrokken worden bij de opstelling van het volgende plan. Dit proces zal gebaseerd worden op de reflecties van alle betrokken partijen en is gerelateerd aan het komende Jeugd Plan.

De Franstalige **Jeugdraad** vertegenwoordigt de Belgische Franstalige jongeren in Wallonië en Brussel. Ze werken meestal

in samenwerking met hun Duits- en Nederlandstalige collega's. Ze zijn de spreekbuis van de jongeren op nationaal en internationaal niveau en verdedigen de belangen van de jeugd door rechtstreeks te onderhandelen met politici. De raad spreekt met jongeren in de Franstalige gemeenschap en geeft hun standpunten door aan lokaal, nationaal en/of internationaal niveau.

Diverse politieke organen, met name de Minister van Jeugd van de Franstalige gemeenschap, hebben regelmatig overleg met de raad.

Het jaarlijkse "**Jongerenparlement**" biedt 80 jongeren, tussen de 17 en 26 jaar, de mogelijkheid om "in de schoenen te staan" van een lid van het parlement van de Franse gemeenschap in Brussel. Tijdens dit grote rollenspel, debatteren de jonge "parlementsleden" over vier wetsvoorstellen met betrekking tot maatschappelijke kwesties. Deze wetsvoorstellen worden besproken, gewijzigd en er wordt over gestemd.

De **Vlaamse Jeugdraad** is het officiële overlegorgaan voor kinderen, jongeren en jongerenorganisaties in de Vlaamse gemeenschap. Het zorgt ervoor dat de mening van jongeren gehoord wordt door beleidsmakers en dat de belangen van jeugdorganisaties beschermd worden in de Vlaamse gemeenschap en in Europa. Vlaamse ministers moeten bij elke beslissing die betrekking heeft op kinderen of jongeren de Vlaamse Jeugdraad raadplegen. De raad geeft ook zijn eigen mening en voorstellen over de ontwikkeling en behoeften van de jongeren.

In het Brussels Gewest geeft de Brusselse Jeugdraad adviezen over jeugdzaken aan de Vlaamse Gemeenschapscommissie. Het

forum www.kwajongradvantong.be biedt jonge inwoners van Brussel de mogelijkheid om kwesties te bespreken die voor hen van belang zijn¹³¹.

En tot slot, UNICEF België heeft het jongerenproject “What Do You Think?” opgestart dat een stem geeft aan de meest kwetsbare kinderen en jongeren. Er is een vragenlijst verspreid op scholen en bij organisaties om jongeren te vragen over de moeilijkheden waarmee zij worden geconfronteerd en hoe zij merken dat hun rechten worden gerespecteerd. Deze informatie wordt vervolgens doorgegeven aan de Belgische politici en het Comité voor de Rechten van het Kind.

PRIORITAIRE ACTIES

Nationaal actieplan

- Aannemen van speciale nationale actieplannen die specifiek gericht zijn op commerciële seksuele uitbuiting van kinderen of op geweld tegen kinderen;

Coördinatie en samenwerking

- Sneller en efficiënter maken van de internationale samenwerking tussen de administratieve immigratie diensten en de politie tijdens het opsporen en doorverwijzen van slachtoffers;
- Sluiten van internationale overeenkomsten voor de implementatie van een waarschuwingssysteem waarbij verbindingsofficieren, de politie en/of immigratiediensten samenwerken;
- Harmoniseren van procedures en vergemakkelijken van de samenwerking tussen verschillende belanghebbenden zodat minderjarigen die slachtoffer zijn van mensenhandel niet voor elke dienst hun verhaal hoeven te herhalen;

Preventie

- Institutionele steun bieden aan publieke bewustmakingscampagnes over mensenhandel voor economische en seksuele doeleinden, enz. zodat iedereen wordt aangespoord om extra aandacht te besteden aan mogelijke situaties van mensenhandel wat vaker voorkomt dan men denkt, en voor het waarschuwen van de potentiële klanten op de risico's;
- Verhogen van de coördinatie tussen de verschillende afdelingen die zich bezighouden met mensenhandel en het creëren van een centrale database van slachtoffers die hun anonimiteit respecteert;

Bescherming

- Opnemen van een definitie voor prostitutie van kinderen in het Belgisch wetboek van strafrecht welke in overeenstemming is met het optionele VN-protocol;
- Verbetering van de opsporing van slachtoffers van mensenhandel in België door het aantal eerstelijns hulpverleners die betrokken zijn bij het slachtoffer identificatieproces te blijven verhogen;
- Evaluatie van de toepassing van de wet rond audiovisuele opnames en het eventuele verplichten van opnames voor die misdrijven waar de wet de opname nog niet verplicht;

- Verzekeren dat de rechten en belangen van het slachtoffer beschermd worden mede door de benoeming van een advocaat zodra zij de status slachtoffer van mensenhandel krijgen en een verklaring hebben afgelegd of een klacht hebben ingediend;
- Flexibeler maken van de procedure voor het verkrijgen van de status slachtoffer van mensenhandel zodat minderjarigen beschermd kunnen worden op basis van een minimale samenwerking met de autoriteiten en waarbij jonge getuigen hun anonimiteit kunnen bewaren;

Instanties met jurisdictie over de kindbescherming

- Harmoniseren van de procedures met betrekking tot instanties voor minderjarigen, alsmede de verschillende communautaire voorschriften met betrekking tot minderjarigen;
- Detecteren van verdachte verdwijningen en voorkomen dat slachtoffers opnieuw terecht komen in de netwerken van mensenhandel door de implementatie van een follow-up procedure voor NBMV's;

Maatschappelijke dienstverlening

- Bouwen van nieuwe centra voor minderjarigen die het slachtoffer zijn van seksuele uitbuiting;

Trainingen in de handhaving van de wet

- Regelmatig trainen van eerstelijns hulpverleners over de toepassing van de slachtofferstatus en de detectie en identificatie van slachtoffers;
- Systematiseren van de bewustwording en trainingen van professionals die waarschijnlijk in contact komen met slachtoffers van mensenhandel (zoals politieagenten, sociale inspectie, rechters, maatschappelijk werkers, werkers in de gezondheidszorg, opvangcentrum medewerkers etc.), met speciale aandacht voor professionals die het eerste aanspreekpunt zijn voor minderjarigen (voogden, voogdij diensten, jeugdbijstand, jeugdrechtbank rechters, kindbescherming etc.);
- doeltreffend opsporen van slachtoffers bevorderen door bij lokale overheden aan te dringen om van mensenhandel een prioriteit te maken in hun beleid en het probleem wederom op te nemen in zonale veiligheidsplannen van de politie;

Kind- en jongerenparticipatie

- Groepen en organisaties in België aanmoedigen om te focussen op participatie van jongeren, in het bijzonder rond preventie van commerciële seksuele uitbuiting van kinderen.

BIJLAGEN

The Rio de Janeiro Declaration and Call for Action to Prevent and Stop Sexual Exploitation of Children and Adolescents*

Note: This is a condensed version. The full Rio Declaration and Call to Action also contains: Preamble; A. Review of progress and outstanding challenges; and B. Declaration.

C. Call for Action

We call on all States, with the support of international organizations and civil society, including NGOs, the private sector, adolescents and young people to establish and implement robust frameworks for the protection of children and adolescents from all forms of sexual exploitation, and we call upon them to:

I - International and Regional Instruments

- (1) Continue working towards ratification of relevant international instruments, including as appropriate the United Nations Convention on the Rights of the Child and the Optional Protocol on the Sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography, ILO Convention 182 concerning the Prohibition and Immediate Action for the Elimination of the Worst Forms of Child Labour, the Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime, and the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women.
- (2) Continue working towards ratification of relevant regional instruments, including as appropriate the African Charter on the Rights and Welfare of the Child, the ASEAN Charter, the Inter-American Conventions on International Traffic in Minors and on the Prevention, Punishment and Eradication of Violence against Women, the SAARC Convention on Preventing and Combating Trafficking in Women and Children for Prostitution, and the Council of Europe Conventions on Action against Trafficking in Human Beings, on Cybercrime and on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse, conventions which can be ratified by States that are non-members of the Council of Europe.
- (3) State Parties should take all necessary measures to implement the Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the Sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography, taking into due accounts the conclusions and the recommendations of the Committee on the Rights of the Child in the context of its review of State Parties'

* The Rio de Janeiro Declaration and Call for Action to Prevent and Stop Sexual Exploitation of Children and Adolescents (2008), full text available at: http://www.ecpat.net/WorldCongressIII/PDF/Outcome/WCIII_Outcome_Document_Final.pdf

reports. All countries are encouraged to use this as an important reference.

II – Forms of Sexual Exploitation and its New Scenarios

Child pornography/child abuse images

- (4) Criminalize the intentional production, distribution, receipt and possession of child pornography, including virtual images and the sexually exploitative representation of children, as well as the intentional consumption, access and viewing of such materials where there has been no physical contact with a child; legal liability should be extended to entities such as corporations and companies in case the responsibility for or involvement in the production and/or dissemination of materials.
- (5) Undertake specific and targeted actions to prevent and stop child pornography and the use of the Internet and new technologies for the grooming of children into online and off-line abuse and for the production and dissemination of child pornography and other materials. Victim identification, support and care by specialized staff should be made a high priority.
- (6) Conduct educational and awareness-raising campaigns focusing on children, parents, teachers, youth organizations and others working with and for children with a view to improve their understanding of the risks of sexually exploitative use of the Internet, mobile telephones and other new technologies, including information for children on how to protect themselves, how to get help and to report incidences of child pornography and online sexual exploitation.
- (7) Take the necessary legislative measures to require Internet service providers, mobile phone companies, search engines and other relevant actors to report and remove child pornography websites and child sexual abuse images, and develop indicators to monitor results and enhance efforts.
- (8) Call upon Internet service providers, mobile phone companies, Internet cafes and other relevant actors to develop and implement voluntary Codes of Conduct and other corporate social responsibility mechanisms together with the development of legal tools for enabling the adoption of child protection measures in these businesses.
- (9) Call upon financial institutions to undertake actions to trace and stop the flow of financial transactions undertaken through their services which facilitate access to child pornography.
- (10) Set up a common list of websites, under the auspices of Interpol, containing sexual abuse images, based on uniform standards, whose access will be blocked; the list has to be continuously updated, exchanged on international level, and be used by the provider to perform the access blocking.

- (11) Undertake research and development, in the realm of the private sector, of robust technologies to identify images taken with electronic digital devices and trace and retract them to help identify the perpetrators.
- (12) Promote public/private partnerships to enhance the research and development of robust technologies to investigate and to trace the victims with a view to immediately stop their exploitation and provide them with all the necessary support for full recovery.
- (13) Make technologies easily available, affordable and usable for parents and other caregivers, including to assist with the use of filters to block inappropriate and harmful images of children.

Sexual exploitation of children and adolescents in prostitution

- (14) Address the demand that leads to children being prostituted by making the purchase of sex or any form of transaction to obtain sexual services from a child a criminal transaction under criminal law, even when the adult is unaware of the child's age.
- (15) Provide specialized and appropriate health care for children who have been exploited in prostitution, and support child centered local models of recovery, social work systems, realistic economic alternatives and cooperation among programmes for holistic response.

Sexual exploitation of children and adolescents in travel and tourism.

- (16) Encourage and support the tourism, travel and hotel sectors in adopting professional Codes of Conduct, for example by joining and implementing the Code of Conduct for the Protection of Children from Sexual Exploitation in Travel and Tourism; encourage the use of businesses that put in place appropriate child protection-focused corporate social responsibility strategies; and/or provide other incentives for those participating.
- (17) Ensure that all stakeholders pay specific attention to unregulated tourism to prevent domestic and international travellers from sexually exploiting children and adolescents.
- (18) Cooperate in the establishment of an international travel notification system, such as the Interpol 'green notice' system, in accordance with applicable law and human rights standards.
- (19) Ensure investigation and, where sufficient evidence exists, that appropriate charges are brought and vigorously pursued against the State's nationals who are reported or alleged to have sexually exploited a child in a foreign country.
- (20) Prohibit the production and dissemination of material advertising the sexual exploitation of children in tourism; and alert travellers to criminal sanctions that will apply in cases of sexual exploitation of children.

(21) Monitor new and emerging tourist destinations and establish proactive measures to work with private sector partners involved in the development of tourism services on measures to prevent the sexual exploitation of children and adolescents, including the use of socially and environmentally responsible strategies that promote equitable development.

Trafficking and the sexual exploitation of children and adolescents

- (22) Mobilize communities, including children and adolescents with a view to engaging them in dialogue on and a critical review of social norms and practices and economic and social conditions that make children vulnerable to trafficking, and establish procedures that involve them in developing strategies and programmes where they participate, where appropriate, in the planning, implementation and monitoring of such programmes.
- (23) Pilot and adapt or replicate successful models of community-based prevention and rehabilitation and reintegration programmes for child victims of trafficking.
- (24) Establish policies and programmes that address not only cross-border but also internal trafficking of children and that include, among other elements, a standard operating procedure for the safe repatriation and return of children based on the child's view and on a careful assessment of the needs and risks to the child of returning to her/his place of origin to ensure that

the best interests of the child are taken into account.

- (25) Continue strengthening cross-border and internal cooperation of law enforcement officials, for example by establishing coordinating units with a mandate to issue clear guidelines for child centered investigation of cases of trafficking of children and for treating trafficked children not as criminals but as victims in need of protection.
- (26) Take legislative and other measures to ensure that a guardian is appointed without delay for every unaccompanied trafficked child, that an effective system of registration and documentation of all trafficked children is established, and that every trafficked child is provided with not only short-term protection but also with the necessary economic and psycho-social support for full and long-lasting recovery and social reintegration (in line with the UNICEF

Guidelines on the Protection of Child Victims of Trafficking and UNHCR Guidelines on Formal Determination of the Best Interests of the Child).

- (27) Undertake and/or support, with the involvement of civil society and children, the regular evaluation of programmes and policies to prevent and stop the trafficking of children and of legislation that may have a conducive impact on trafficking, for example laws on marriage, free education, adoption and migration, birth registration, accordance of citizenship, refugee or other status.

III – Legal Frameworks and Enforcement of the Law

- (28) Define, prohibit and criminalize, in accordance with existing international human rights standards, all acts of sexual exploitation of children and adolescents in their jurisdiction, irrespective of any set age of consent or marriage or cultural practice, even when the adult is unaware of the child's age.
- (29) Establish effective extraterritorial jurisdiction, abolishing the requirement of double criminality for offences of sexual exploitation of children and adolescents, and facilitate mutual legal assistance, in order to achieve effective prosecution of perpetrators and appropriate sanctions. Make all acts of sexual exploitation of children and adolescents an extraditable offence in existing or newly established extradition treaties.
- (30) Designate a lead law enforcement agency, where appropriate to national circumstances, to proactively enforce extraterritorial laws related to sexual exploitation of children and adolescents.
- (31) Ensure that child victims of sexual exploitation are not criminalized or punished for their acts directly related to their exploitation, but are given the status of victim in law and are treated accordingly.
- (32) Establish special gender sensitive units/children's desks within police forces, involving when appropriate other professionals like health care and social workers and teachers, to address sexual crimes against children, and provide specialized training to judicial and law enforcement personnel.
- (33) Address corruption in law enforcement and the judiciary, as well as other authorities with a duty of care to children, recognizing corruption as a major obstacle to effective law enforcement and protection for children.
- (34) Establish and implement international, regional and national legal mechanisms and programmes for addressing sex offender behaviour and preventing recidivism, including through risk assessment and offender management programmes, the provision of voluntary extended and comprehensive rehabilitation services (in addition to but not in lieu of criminal sanctions as appropriate), safe reintegration of convicted offenders and the collection and sharing of good practices and establish where appropriate sex offenders registers.

IV – Integrated Cross-Sectoral Policies and National Plans of Action General

- (35) Develop and implement comprehensive National Plans of Action on the sexual exploitation of children and adolescents, or include these in existing relevant planning frameworks, such as National Development Plans and ensure that these Plans are based in a cross-sectoral approach which brings all stakeholders together in a coherent and comprehensive framework for action. These Plans should incorporate gender-sensitive strategies, social protection measures and operational plans, with adequate monitoring and evaluation targeted resources and designated responsible actors, including civil society organizations for implementation of

initiatives to prevent and stop the sexual exploitation of children and adolescents and provide support for child victims of sexual exploitation.

- (36) Promote and support multi-sectoral policies and programmes, including community-based programmes, within the framework of a comprehensive national child protection system to address phenomena that contribute to the sexual exploitation of children and adolescents including, for example, discrimination (including on the basis of sex), harmful traditional practices, child marriage and social norms that condone sexual exploitation.
- (37) Promote and fund meaningful child and youth participation at all levels in the design, monitoring and evaluation of policies and programmes, in campaigns and through peer-to-peer youth programmes, aimed at raising awareness and preventing the sexual exploitation and trafficking of children and adolescents.
- (38) Initiate and support the collection and sharing of reliable information and cross-border cooperation, and contribute to databases on victims and perpetrators, to enhance assistance to children and address the demand for sex with children, in accordance with applicable laws.

Prevention

- (39) Ensure that all children born on their territory are registered immediately and for free after their birth and pay special attention to not yet registered children and children at risk and in marginalized situations.
- (40) Strengthen the role of educational institutions and staff to detect, denounce and help address sexual

abuse and exploitation of children in all forms and sources.

- (41) Emphasize prevention of sexual exploitation of children and adolescents, through e.g. awareness raising and educational campaigns, support for parents and eradication of poverty while reinforcing or establishing multi-sectoral referral mechanisms to provide comprehensive support and services to children who have been victimized in sexual exploitation.
- (42) Support children to gain deeper knowledge of their own rights to be free from sexual exploitation, and the options available to help them to address abuse, so that they are empowered, with the partnership of adults, to end sexual exploitation.
- (43) Engage children in meaningful and critical examination of changing contemporary values and norms and their potential to increase vulnerability to sexual exploitation; and promote education to enhance children's understanding of these issues in relation to sexual exploitation.
- (44) Undertake research on contemporary patterns of socialization of boys and men across different contexts to identify factors that promote and strengthen boys' and men's respect for the rights of girls and women and engage them in action initiatives that inhibit and discourage them from engaging in sexual exploitation of children and adolescents.

Protection of the child

- (45) Increase efforts to address the sexual exploitation of children and adolescents through the

development of comprehensive and integrated national child protection systems, including the necessary budget allocations and based on identifications of settings where children are most at risk that aim to protect children from all forms of violence and abuse.

- (46) Establish by 2013 an effective and accessible system for reporting, follow up and support for child victims of suspected or actual incidents of sexual exploitation, for example by instituting mandatory reporting for people in positions of responsibility for the welfare of children.
- (47) Develop or enhance accessibility of existing telephone or web-based help lines, in particular for children in care and justice institutions, to encourage children and require care givers to confidentially report sexual exploitation and seek referral to appropriate services, and ensure that the operators of such reporting mechanisms are adequately trained and supervised.
- (48) Strengthen existing national child protection services or establish new ones in order to provide all child victims of sexual exploitation, girls and boys, without discrimination, with the necessary economic and psycho-social support for their full physical and psychological recovery and social reintegration, and when appropriate, family reunification and interventions that support and strengthen families to mitigate the risk of further exploitation; such services to be provided by well trained multi-disciplinary teams of professionals.
- (49) Ensure that these services are accessible, appropriately resourced, comprehensive, child- and gender-sensitive, and reach all children without discrimination of any kind, irrespective of the child's or his or her parent's or legal guardian's race, colour, sex (or orientation), and social origin and including children with disabilities, from ethnic minorities, indigenous or Aboriginal children, refugee or asylum-seeking and children in domestic service or living on the streets and children displaced by conflict or emergency situations.
- (50) Develop programs that provide children of sex workers and children living in brothels with support and protection.
- (51) Promote and defend the privacy of the child victims and child perpetrators of sexual exploitation, taking into account relevant national laws and procedures, to protect their identity in investigatory or court proceedings or from disclosure by the media and ensure that these proceedings are child friendly and allow the child to participate in a meaningful way in the process of bringing the perpetrator to justice.
- (52) Ensure that children and adolescents exhibiting acts of sexual violence harmful to others receive appropriate care and attention as a first option through gender-sensitive and child-focused measures and programmes that balance their best interest with due regard for the safety of others, and ensure compliance with the principle that depriving children of liberty should be pursued only as a measure of last resort, and ensure that those responsible for the care

of such children are equipped with relevant and culturally appropriate training and skills.

V – International Cooperation

- (53) Take all necessary steps to strengthen international cooperation by multilateral, regional and bilateral arrangements for the prevention, detection, investigation, prosecution and punishment of those responsible for acts of sexual exploitation of children and adolescents; and for the assistance of child victims in their physical and psychological recovery, social reintegration and, as appropriate, repatriation.
- (54) Establish and/or improve by 2013 concrete mechanisms and/or processes to facilitate coordination at national, regional and international levels for enhanced cooperation among government ministries, funding bodies, UN agencies, NGOs, the private sector, workers' and employers' organizations, the media, children's organizations and other representatives of civil society with a view to enabling and supporting concrete action to prevent and stop the sexual exploitation of children and adolescents.
- (55) Strengthen and improve the effectiveness of existing regional mechanisms for exchange, coordination and monitoring of progress on child protection including against sexual exploitation in order to review progress and strengthen follow-up on the implementation of the recommendations made.
- (56) Provide, when in a position to do so, financial, technical and other assistance through existing multilateral, regional, bilateral and other programmes for addressing the sexual exploitation of children and adolescents; and explore the potential of a fund for child and youth initiatives in this area.
- (57) Develop, where appropriate with the support of UN agencies, NGOs, civil society organizations and the private sector, workers' and employers' organizations, policies and programmes to promote and support corporate social responsibility of enterprises operating inter alia in tourism, travel, transport and financial services, and of communication, media, Internet services, advertising and entertainment sectors; so that child-rights focused policies, standards and codes of conduct are implemented throughout the supply chain and include an independent monitoring mechanism.
- (58) Support and contribute to the Interpol international child abuse images database and nominate a responsible national focal point person or unit to collect and update promptly national data on sexual exploitation of children and adolescents, and systematically share this information with Interpol in order to support cross-border (international) law enforcement action and strengthen its effectiveness, and adopt multilateral agreements especially for police investigation work.
- (59) Undertake national and international coordinated measures to curb and stop the involvement of

organized crime in commercial sexual exploitation of children and bring persons and/or legal entities responsible for this form of organized crime to justice.

VI – Social Responsibility Initiatives

We encourage the private sector, employers' and workers' organizations, to proactively engage in all efforts to prevent and stop the sexual exploitation of children and adolescents, and to use their knowhow, human and financial resources, networks, structures and leveraging power to:

- (60) Integrate child protection, including the prevention of sexual exploitation of children, into new or existing corporate social responsibility policies of enterprises operating inter alia in tourism, travel, transport, agriculture and financial services, and of communication, media, Internet services, advertising and entertainment sectors, and ensure appropriate implementation of such policies and widespread public awareness.
- (61) Incorporate the prevention and protection of children from sexual exploitation in human resources policies, such as Codes of Conduct and other corporate social responsibility mechanisms throughout the supply chain.
- (62) Join efforts with Governments, UN agencies, national and international NGOs, and other stakeholders to prevent the production and dissemination of child pornography, including virtual images and the sexually exploitative representation of children, and stop the use of the Internet and new technologies for the

grooming of children into online and off-line abuse; undertake actions to trace and stop the flow of financial transactions for sexual exploitation of children through the services of financial institutions; support efforts to address the demand for sexual exploitation of children in prostitution and the strengthening of services for children victims and their families, including the establishment of accessible telephone or web-based help lines; and provide support for educational and awareness-raising campaigns targeting children, parents, teachers, youth organizations and others working with and for children, on the risks of sexual exploitation of children, sexually exploitative use of the Internet, mobile phones and other new technologies as well as on protective measures.

VII – Monitoring

- (63) Establish by 2013 independent children's rights institutions such as children's ombudspersons or equivalents or focal points on children's rights in existing human rights institutions or general ombudsperson offices, highlighting the importance for States Parties to the Convention on the Rights of the Child of General Comment No 2 of the Committee on the Rights of the Child; these bodies should play a key role in the independent monitoring of actions taken for the prevention of sexual exploitation of children and adolescents, protection of children from such exploitation and the restoration of the rights of sexually exploited children, in advocating for effective legal frameworks and enforcement and in ensuring, where necessary, that child victims have

effective remedies and redress, including the possibility of filing complaints before these institutions.

We encourage the Committee on the Rights of the Child to:

- (64) Persevere with reviewing progress of States Parties' fulfilment of their obligations to uphold the right of children to protection from sexual exploitation and pay special attention to the recommendations in the Rio Call for Action in its examination of reports under the Convention on the Rights of the Child and its Optional Protocols.
- (65) Adopt as a matter of priority a General Comment on the right of the child to protection from sexual exploitation, trafficking for sexual purposes, and the abduction and sale of children, including detailed guidance to States on the development, implementation and enforcement of national legislation and policies in this regard.
- (66) Continue to work with the Office of the High Commissioner for Human Rights in protecting child rights, and raising awareness of relevant international and regional human rights mechanisms.

We encourage other United Nations human rights treaty bodies, special procedures of the Human Rights Council and special representatives of the United Nations Secretary-General, as well as regional human rights mechanisms, to:

- (67) Pay particular attention to combating the sexual exploitation of children and adolescents, within their respective mandates and during their examination of State Parties' reports, country visits, in their thematic work and/or other activities.

We urge the Human Rights Council to:

- (68) Ensure that the Universal Periodic Review process includes rigorous examination of States' fulfilment of their obligations to children, including preventing and stopping the sexual exploitation of children and adolescents and to respectfully the rights of child victims of such exploitation.

We urge the yet-to-be-appointed Special Representative of the Secretary-General on Violence against Children, the Special Representative of the Secretary-General for Children and Armed Conflict, the Special Rapporteur on the Sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography and the Special Rapporteur on Trafficking in Persons, especially in Women and Children, together with other appropriate mandate holders and in collaboration with the Committee on the Rights of the Child, to:

- (69) Work together to avoid duplication and to maximise their impact in preventing and stopping the sexual exploitation of children and adolescents and, through their work, map experiences in the area of prevention and response to sexual exploitation of children and assess their effectiveness.

We encourage UN agencies, NGOs and human rights institutions to:

- (70) Support and provide information on the extent of and responses to sexual exploitation of children and adolescents to these bodies.
- (71) Work with the media to enhance their role in education and empowerment, and in protecting children from sexual exploitation, and to mitigate

the harmful potential of the media, including through the sexualization of children in advertising.

We call on international financial institutions such as the World Bank and the International Monetary Fund to:

- (72) Review their current macro-economic and poverty reduction strategies with a view to counteracting any negative social impact on children and their families, including loan conditionality which essentially limits social services and access to rights and minimizing the risk for children to sexual exploitation.

We call on religious communities to:

- (73) Reject, in the light of their consensus about the inherent dignity of every person, including children, all forms of violence against children including sexual exploitation of children and adolescents and establish, in that regard, multi-religious cooperation and partnership with other key stakeholders such as governments, children's organizations, UN agencies, NGOs, media and the private sector using their moral authority, social influence and leadership to guide communities in ending sexual exploitation of children and adolescents.

C. Call for Action

(1) We commit ourselves to the most effective follow-up to this Call for Action:

- At the national level, inter alia, by biennial public reporting on the measures taken for the implementation of the Rio Declaration and Call for Action and promoting/initiating discussions on the progress made and the remaining challenges to named responsible mechanisms for monitoring implementation while also integrating such requirements into State reporting to the Committee on the Rights of the Child.
- At the international level, by encouraging and supporting coordinated actions by the relevant human rights treaty bodies, special procedures of the Human Rights

Council and Special Representatives of the Secretary-General of the United Nations with a view to maintaining awareness of the Rio Declaration and Call for Action and promoting its implementation.

- (2) Encourage the private sector to join the United Nations Global Compact and communicate their implementation progress with regard to addressing the sexual exploitation of children and adolescents and supporting the realization of this platform for coordinated corporate efforts and sharing of best practices.

EINDNOTEN

- 1 UNDP, International Human Development Indicators – Belgium, 2014, geraadpleegd op 21 november 2014 op: <http://hdr.undp.org/en/countries/profiles/BEL>
- 2 UNICEF Office of Research Innocenti, Children of the Recession: The impact of the economic crisis on child well-being in rich countries, Innocenti Report Card 12, 2014, p.8, geraadpleegd op 27 november 2014 op: <http://www.unicef-irc.org/publications/pdf/rc12-eng-web.pdf>
- 3 United States Department of State, Country Reports on Human Rights Practices for 2013, 27 februari 2014, geraadpleegd op 27 oktober 2014 op: <http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2013/eur/220258.htm>
- 4 United States Department of State, Annual Trafficking in Persons Report 2014, geraadpleegd op 5 juli 2014 op: <http://www.state.gov/documents/organization/226845.pdf>
- 5 United States Department of State, Annual Trafficking in Persons Report 2014, geraadpleegd op 5 juli 2014 op: <http://www.state.gov/documents/organization/226845.pdf>
- 6 United States Department of State, Country Reports on Human Rights Practices for 2013, 27 februari 2014, geraadpleegd op 27 oktober 2014 op: <http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2013/eur/220258.htm>, <http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2013/eur/220258.htm>
- 7 United States Department of State, Country Reports on Human Rights Practices for 2011, 24 mei 2012, geraadpleegd op 27 oktober 2014 op: <http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2011/eur/186333.htm>
- 8 United States Department of State, Annual Trafficking in Persons Report 2014, geraadpleegd op 5 juli 2014 op: <http://www.state.gov/documents/organization/226845.pdf>
- 9 ECPAT België, Rapport alternatif des ONG belges adressé au GRETA sur l'évaluation de la mise en œuvre de la Convention du Conseil de l'Europe contre la traite des êtres humains en Belgique, 2012.
- 10 United States Department of State, Annual Trafficking in Persons Report 2013, geraadpleegd op 5 juli 2014 op: <http://www.state.gov/documents/organization/226845.pdf>
- 11 Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding. Mensenhandel en mensensmokkel: Het geld dat telt, 15de Jaarverslag, 2011, p. 119, geraadpleegd op 15 november 2014 op: <http://www.diversiteit.be/jaarverslag-mensenhandel-en-mensensmokkel-2011>
- 12 Federaal Centrum voor de analyse van de migratiestromen, de bescherming van de grondrechten van de vreemdelingen en de strijd tegen de mensenhandel, Jaarverslag van de onafhankelijke rapporteur mensenhandel, België: Bruggen slaan, 2014, geraadpleegd op 30 november 2014 op: http://www.diversiteit.be/sites/default/files/documents/publication/jaarverslag_mensenhandel_2013.pdf
- 13 Algemene Directie Vreemdelingen Zaken, Activiteitenrapport 2013, juli 2014, p.137, geraadpleegd op 5 december 2014 op: https://dofi.ibz.be/sites/dvzoe/NL/Documents/2013_NL.pdf
- 14 Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding. Mensenhandel en mensensmokkel: Bouwen aan vertrouwen, Jaarverslag, 2012, oktober 2013, geraadpleegd op 30 november 2014 op: http://www.diversiteit.be/sites/default/files/documents/publication/cgkr_jv_mensenhandel_2012_nl_web.pdf
- 15 Rechtbank van Eerste Aanleg te Luik, 26 september 2012, 8ste Correctionele Kamer, bevestigd door het Hof van Beroep te Luik, 23 april 2013, geraadpleegd op 1 november 2014 op: http://www.diversiteit.be/sites/default/files/documents/verdict/h12-09-26_c_liege.pdf
- 16 Child Focus – Koning Boudewijnstichting, Op het scherp van het net : een verkennende studie over jongeren, internet en betaalseks, 2008, geraadpleegd op 11 september 2014 op: <http://www.childfocus.be/sites/default/files/ophetscherpvanhetnet.pdf>

- 17 Federale Politie, Criminaliteitsstatistieken van de politie, Datamanagement 2000-2013 Trimester 4, nationaal niveau, SPC 2013 (afgesloten op: 22/04/2014), geraadpleegd op 11 september 2014 op: http://www.polfed-fedpol.be/crim/crim_statistieken/2013_trim4/pdf/nationaal/rapport_2013_trim4_nat_belgique_fr.pdf; Zie ook ECPAT België, Prostitutie van minderjarigen in België: weinig kennis, veel onzekerheid!, november 2014, geraadpleegd op 30 november 2014 op : <http://ecpat.be/files/2014/09/Les-mineurs-en-situation-de-prostitution-en-Belgique1.pdf>
- 18 Dienst voor het Strafrechtelijk Beleid, Statistieken van veroordelingen per misdrijf, geraadpleegd op 15 december 2014 op: http://www.dsb-spc.be/web/index.php?option=com_wrapper&Itemid=163&lang=dutch
- 19 Federaal Centrum voor de analyse van de migratiestromen, de bescherming van de grondrechten van de vreemdelingen en de strijd tegen de mensenhandel, Jaarverslag van de onafhankelijke rapporteur mensenhandel, België: Bruggen slaan, 2014, geraadpleegd op 1 december 2014 op : http://www.diversiteit.be/sites/default/files/documents/publication/jaarverslag_mensenhandel_2013.pdf
- 20 United States Department of State, Country Reports on Human Rights Practices for 2013, 27 februari 2014, geraadpleegd op 27 oktober 2014 op: <http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2013/eur/220258.htm>
- 21 Child Focus, Jaarverslag 2013, geraadpleegd op 11 september 2014 op: http://www.childfocus.be/sites/default/files/jaarverslag_2013_nl_lr.pdf
- 22 Child Focus, Jaarverslag 2013, geraadpleegd op 11 september 2014 op: http://www.childfocus.be/sites/default/files/jaarverslag_2013_nl_lr.pdf
- 23 Child Focus, Jaarverslag 2013, geraadpleegd op 11 september 2014 op: http://www.childfocus.be/sites/default/files/jaarverslag_2013_nl_lr.pdf
- 24 United States Department of State, Country Reports on Human Rights Practices for 2013, 27 februari 2014, geraadpleegd op 27 oktober 2014 op: <http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2013/eur/220258.htm>
- 25 Federaal Centrum voor de analyse van de migratiestromen, de bescherming van de grondrechten van de vreemdelingen en de strijd tegen de mensenhandel, Jaarverslag van de onafhankelijke rapporteur mensenhandel, België: Bruggen slaan, 2014, geraadpleegd op 1 december 2014 op : http://www.diversiteit.be/sites/default/files/documents/publication/jaarverslag_mensenhandel_2013.pdf
- 26 Le Figaro (lefigaro.fr), Tourisme sexuel : un Belge condamné, 19 februari 2013, geraadpleegd op 13 september 2014 op: <http://www.lefigaro.fr/flash-actu/2013/02/19/97001-20130219FILWWW00531-tourisme-sexuel-un-belge-condamne.php>
- 27 Federale Overheidsdienst Justitie, geraadpleegd op 11 januari 2014 op: http://justitie.belgium.be/nl/themas_en_dossiers/kinderen_en_jongeren/kinderrechten/op_nationaal_niveau/
- 28 Koninkrijk België, De strijd tegen mensenhandel en mensensmokkel, Actieplan 2012-2014, geraadpleegd op 11 juni 2014 op: http://www.dsb-spc.be/doc/pdf/ACTIEPLAN_C_MH_NL_2012.pdf
- 29 Federaal Centrum voor de analyse van de migratiestromen, de bescherming van de grondrechten van de vreemdelingen en de strijd tegen de mensenhandel, Jaarverslag van de onafhankelijke rapporteur mensenhandel, België: Bruggen slaan, 2014, geraadpleegd op 1 december 2014 op : http://www.diversiteit.be/sites/default/files/documents/publication/jaarverslag_mensenhandel_2013.pdf
- 30 Koninklijk besluit van 18 April 2013 inzake de erkenning van de centra gespecialiseerd in de opvang en begeleiding van slachtoffers van mensenhandel en van bepaalde zwaardere vormen van mensensmokkel en inzake de erkenning om in rechte op te treden, B.S. 22 mei 2013 : http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&cn=2013041814&table_name=wet
- 31 Federatie Wallonië-Brussel, Verslag van de regering van de Federatie Wallonië-Brussel aan het Parlement van de Federatie Wallonië-Brussel over het Kinderrechtenverdrag, November 2011, geraadpleegd op 25 oktober 2014 op: <http://www.oejaj.cfwb.be/index.php?id=8767>
- 32 CODE, Handel in kinderen in België: welke bescherming ?, Analyse CODE, augustus 2012, geraadpleegd op 30 november 2012 op: http://www.lacode.be/IMG/pdf/analyse_CODE_la_traite_des_enfants_en_Belgique.pdf

- 33 Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding. Mensenhandel en mensensmokkel: Het geld dat telt, 15de Jaarverslag, 2011, geraadpleegd op 15 november 2014 op: <http://www.diversiteit.be/jaarverslag-mensenhandel-en-mensensmokkel-2011>
- 34 United States Department of State, Annual Trafficking in Persons Report 2013, geraadpleegd op 5 juni 2014 op: <http://www.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/2013/210549.htm>
- 35 Koninkrijk België, De strijd tegen mensenhandel en mensensmokkel, Actieplan 2012-2014, geraadpleegd op 11 juli 2014 op: http://www.dsb-spc.be/doc/pdf/ACTIEPLAN_C_MH_NL_2012.pdf
- 36 Koninkrijk België, De strijd tegen mensenhandel en mensensmokkel, Actieplan 2012-2014, geraadpleegd op 11 juli 2014 op: http://www.dsb-spc.be/doc/pdf/ACTIEPLAN_C_MH_NL_2012.pdf
- 37 Koninklijk besluit van 21 juli 2014 tot wijziging van het koninklijk besluit van 16 mei 2004 betreffende de bestrijding van de mensensmokkel en mensenhandel, B.S., 1 september 2014 : http://www.ejustice.just.fgov.be/mopdf/2014/09/01_1.pdf - Page48
- 38 Koninkrijk België, De strijd tegen mensenhandel en mensensmokkel, Actieplan 2012-2014, geraadpleegd op 11 juli 2014 op: http://www.dsb-spc.be/doc/pdf/ACTIEPLAN_C_MH_NL_2012.pdf
- 39 Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding. Mensenhandel en mensensmokkel: Het geld dat telt, 15de Jaarverslag, 2011, geraadpleegd op 15 november 2014 op: <http://www.diversiteit.be/jaarverslag-mensenhandel-en-mensensmokkel-2011>
- 40 Belgische Federale Politie, Nationaal Veiligheidsplan 2012-2015, geraadpleegd op 11 juli 2014 op: <http://www.politie.be/fed/nl/downloads/file/Brochures/NVP2012-2015.pdf>
- 41 Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding. Mensenhandel en mensensmokkel: Het geld dat telt, 15de Jaarverslag, 2011, geraadpleegd op 15 november 2014 op: <http://www.diversiteit.be/jaarverslag-mensenhandel-en-mensensmokkel-2011>
- 42 Belgische Federale Politie, Le service central traite des êtres humains de la police fédérale lutte contre les abus sexuels d'enfant, Communiqué de presse 28/02/2007, geraadpleegd op 11 maart 2014 op: http://www.polfed-fedpol.be/presse/presse_detail_fr.php?recordID2=1158
- 43 Volgens correspondentie tussen ECPAT België en de Belgische Dienst voor het Strafrechtelijk Beleid, 19 juni 2013
- 44 Belgische Federale Politie, Nationaal Veiligheidsplan 2012-2015, geraadpleegd op 11 november 2014 op: <http://www.politie.be/fed/nl/downloads/file/Brochures/NVP2012-2015.pdf>
- 45 Belgische Federale Politie, Nationaal Veiligheidsplan 2012-2015, geraadpleegd op 11 november 2014 op: <http://www.politie.be/fed/nl/downloads/file/Brochures/NVP2012-2015.pdf>
- 46 Belgische Federale Politie, Nationaal Veiligheidsplan 2012-2015, geraadpleegd op 11 november 2014 op: <http://www.politie.be/fed/nl/downloads/file/Brochures/NVP2012-2015.pdf>
- 47 Belgische Federale Politie, Nationaal Veiligheidsplan 2012-2015, geraadpleegd op 11 november 2014 op: <http://www.politie.be/fed/nl/downloads/file/Brochures/NVP2012-2015.pdf>
- 48 Belgische Federale Politie, Nationaal Veiligheidsplan 2012-2015, geraadpleegd op 11 november 2014 op: <http://www.politie.be/fed/nl/downloads/file/Brochures/NVP2012-2015.pdf>
- 49 Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding. Mensenhandel en mensensmokkel: Het geld dat telt, 15de Jaarverslag, 2011, geraadpleegd op 15 november 2014 op: <http://www.diversiteit.be/jaarverslag-mensenhandel-en-mensensmokkel-2011>
- 50 Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding. Mensenhandel en mensensmokkel: Het geld dat telt, 15de Jaarverslag, 2011, geraadpleegd op 15 november 2014 op: <http://www.diversiteit.be/jaarverslag-mensenhandel-en-mensensmokkel-2011>
- 51 <http://ikzegstop.be>

- 52 ECPAT België, Ik zeg STOP! Een nieuw middel om te vechten tegen commerciële seksuele uitbuiting van kinderen, Analyse 2014, geraadpleegd op 15 december 2014 op : <http://ecpat.be/files/2014/09/Je-dis-STOP-un-nouvel-outil-pour-agir-contre-IESEC.pdf>
- 53 ECPAT België, rapport aan GRETA over de implementatie van het Verdrag van de Raad van Europa inzake de bestrijding van mensenhandel in België, 2012.
- 54 ECPAT België, Werken met niet-begeleide buitenlandse minderjarigen op online veiligheid: ervaringen van het Make-IT-Safe, december 2014, geraadpleegd op 15 december 2014 op : <http://ecpat.be/files/2014/09/Travailler-avec-des-MENA-sur-la-s%C3%A9curit%C3%A9-en-ligne.pdf>
- 55 Mobistar, persbericht, 23 juni 2011, geraadpleegd op 14 september 2014 op: <http://www.childfocus.be/uploads/Newsmanager/2011/PersberichtondertekeningecharterFR2.pdf>
- 56 Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding. Mensenhandel en mensensmokkel: Het geld dat telt, 15de Jaarverslag, 2011, geraadpleegd op 15 november 2014 op: <http://www.diversiteit.be/jaarverslag-mensenhandel-en-mensensmokkel-2011>
- 57 Koninkrijk België, De strijd tegen mensenhandel en mensensmokkel, Actieplan 2012-2014, geraadpleegd op 11 juli 2014 op: http://www.dsb-spc.be/doc/pdf/ACTIEPLAN_C_MH_NL_2012.pdf
- 58 Koninkrijk België, de Strijd tegen Mensenhandel, Actieplan 2008-2011, p.18.
- 59 GRETA, Report concerning the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Belgium, GRETA(2013)14, 25 september 2013, p.39, geraadpleegd op 19 november 2014 op: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/trafficking/Docs/Reports/GRETA_2013_14_FGR_BEL_with_comments_en.pdf
- 60 Interdepartementale Coördinatiecél ter bestrijding van mensenhandel en mensensmokkel, Mensenhandel... wat te doen? Advies voor ziekenhuispersoneel, 2012, geraadpleegd op 15 juni 2014 op http://justice.belgium.be/fr/binaries/BROCHURE_MENSENHANDEL_NL_tcm421-198794.pdf.
- 61 Interdepartementale Coördinatiecél ter bestrijding van mensenhandel en mensensmokkel, Evaluatie van de uitvoering van de multidisciplinaire omzendbrief van 26 september 2008 – luik “minderjarigen”, 2014, niet gepubliceerd.
- 62 Federale Overheidsdienst Justitie, Mensenhandel - Regeringsrapport 2011-2012, 2012, geraadpleegd op 15 december 2014 op: http://www.dsb-spc.be/doc/pdf/RAPPORT_TEH_2011-2012_NL.pdf
- 63 Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding. Mensenhandel en mensensmokkel: Het geld dat telt, 15de Jaarverslag, 2011, geraadpleegd op 15 november 2014 op: <http://www.diversiteit.be/jaarverslag-mensenhandel-en-mensensmokkel-2011>
- 64 Koninkrijk België, De strijd tegen mensenhandel en mensensmokkel, Actieplan 2012-2014, geraadpleegd op 11 juli 2014 op: http://www.dsb-spc.be/doc/pdf/ACTIEPLAN_C_MH_NL_2012.pdf
- 65 Koninkrijk België, De strijd tegen mensenhandel en mensensmokkel, Actieplan 2012-2014, geraadpleegd op 11 juli 2014 op: http://www.dsb-spc.be/doc/pdf/ACTIEPLAN_C_MH_NL_2012.pdf
- 66 Child Rights Committee, Concluding observations : Belgium, 54th session, 25 May-11 June 2010. Child Rights Committee, Concluding observations : Belgium, 54th session, 25 May-11 June 2010.
- 67 Beschikbaar op: http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/co/CRC.C.OPSC.BEL.CO.1_fr.pdf
- 68 Hof van Cassatie, Arrest “Franco-Suisse Le Ski”, 21 mei 1971, Pas., 1971, I, p.886.
- 69 Wet van 30 november 2011 tot wijziging van de wetgeving wat de verbetering van de aanpak van seksueel misbruik en feiten van pedofiedo binnen een gezagsrelatie betreft, p. 4386, te raadplegen via http://www.ejustice.just.fgov.be/mopdf/2012/01/20_2.pdf#Page8. De verjaringstermijn die van toepassing is op seksuele misdrijven (aanranding en verkrachting, aanzetten tot prostitutie, genitale verminking en mensenhandel) waarbij minderjarigen betrokken zijn werd verlengd van tien tot vijftien jaar en gaat pas in op de dag waarop het slachtoffer de leeftijd van achttien jaar heeft bereikt.

- 70 United States Department of State, Country Reports on Human Rights Practices for 2011, 24 mei 2012, geraadpleegd op 27 oktober 2014 op <http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2011/eur/186333.htm>
- 71 Wet van 13 april 1995 houdende bepalingen tot bestrijding van de mensenhandel en van de kinderpornografie, B.S., 25 april 1995, http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&cn=1995041332&table_name=wet
- 72 Wet van 28 november 2000 betreffende de strafrechtelijke bescherming van minderjarigen, B.S., 17 maart 2001 te raadplegen op http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&cn=2000112835&table_name=wet
- 73 IRCP Institute for International Research on Criminal Policy – Universiteit Gent, Mensenhandelbeleid in België. Status questionis, evaluatie en toekomstopties, december 2006, geraadpleegd op 26 maart 2014 via http://www.kbs-frb.be/uploadedFiles/KBS-FRB/Files/NL/PUB_1637_Mensenhandel.pdf
- 74 Wet van 29 april 2013 tot wijziging van artikel 433quinquies van het Strafwetboek met het oog op het verduidelijken en het uitbreiden van de definitie van mensenhandel, B.S. 23 juli 2013, in werking getreden op 2 augustus 2013 http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&cn=2013042915&table_name=wet
- 75 Wetsvoorstel tot wijziging van artikel 433quinquies van het Strafwetboek teneinde de definitie van mensenhandel uit te breiden tot seksuele uitbuiting, Belgische Senaat, zitting 2012-2013, 15 januari 2013, geraadpleegd op 20 juni 2014 via <http://www.senate.be/www/?Mlval=/publications/viewPub.html&COLL=S&LEG=5&NR=711&VOLG NR=2&LANG=nl>
- 76 Wet van 24 juni 2013 houdende bestraffing van de exploitatie van bedelarij en van prostitutie, mensenhandel en mensensmokkel in verhouding tot het aantal slachtoffers, B.S. 23 juli 2013, in werking getreden op 2 augustus 2013: http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&table_name=wet&cn=2013062424
- 77 Belgisch Strafwetboek, 8 juni 1867, Hoofdstuk VI, http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&cn=1867060801&table_name=wet
- 78 Child Focus – Koning Boudewijnstichting, Op het scherp van het net : een verkennende studie over jongeren, internet en betaalseks, 2008, geraadpleegd op 11 september 2014 op: <http://www.childfocus.be/sites/default/files/ophetscherpvanhetnet.pdf>
- 79 Wet van 29 april 2013 tot wijziging van artikel 433quinquies van het Strafwetboek met het oog op het verduidelijken en het uitbreiden van de definitie van mensenhandel, B.S. 23 juli 2013, in werking getreden op 2 augustus 2013.
- 80 Wet van 24 juni 2013 houdende bestraffing van de exploitatie van bedelarij en van prostitutie, mensenhandel en mensensmokkel in verhouding tot het aantal slachtoffers, B.S. 23 juli 2013, in werking getreden op 2 augustus 2013: http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&table_name=wet&cn=2013062424
- 81 Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding, Jaarverslag, Het Belgische mensenhandelbeleid: gewikt en gewogen, november 2005, geraadpleegd op 11 januari 2014 op http://www.diversiteit.be/sites/default/files/legacy_files/publications/rapport_annuel/05_verslaghandel2005.pdf
- 82 LegalWorld, «La détention et l'accès à des documents pédopornographiques sont punissables », 2 februari 2012, geraadpleegd op 2 december 2014 op: <http://www.legalworld.be/legalworld/content.aspx?id=46016&LangType=2060>
- 83 Het Verdrag van de Raad van Europa inzake de bescherming van kinderen tegen seksuele uitbuiting en seksueel misbruik (CETS nr. 201) in werking getreden op 1 juli 2013. Zie <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?CL=ENG&CM=&NT=201&DF=&VL=>
- 84 Belgische Senaat, Wetsvoorstel tot wijziging van het Strafwetboek met het oog op de strafrechtelijke bescherming van kinderen tegen grooming, Wetgevingsstuk nr. 5-1823/1, zitting 2012-2013, 25 oktober 2012, geraadpleegd op 25 juli 2014 op <http://www.senate.be/www/?Mlval=/publications/viewPub&COLL=S&LEG=5&NR=1823&VOLG NR=1&LANG=nl>

- 85 Wet van 10 april 2014 tot wijziging van het Strafwetboek teneinde kinderen te beschermen tegen cyberlokkers, B.S. 30 april 2014, geraadpleegd op 15 juli 2014 op: http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&cn=2014041025&table_name=wet
- 86 Wet van 10 april 2014 betreffende de bescherming van minderjarigen tegen benadering met als oogmerk het plegen van strafbare feiten van seksuele aard, B.S. 30 april 2014, geraadpleegd op 15 juli 2014 op: http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&cn=2014041024&table_name=wet
- 87 ECPAT België, Online grooming: wat verandert er met de nieuwe wetgeving?, mei 2014, geraadpleegd op 1 september 2014 op: <http://ecpat.be/files/2014/09/La-sollicitation-des-jeunes-en-ligne1.pdf>
- 88 Wetboek van Strafvordering van 17 november 1808, Voorafgaande Titel, artikel 10ter, geraadpleegd op 16 september 2014 op http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&cn=1878041701&table_name=wet
- 89 Uitleveringswet van 15 maart 1874, art. 1, § 1 en § 2, geraadpleegd op 16 september 2014 op http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&cn=1874031530&table_name=wet
- 90 Antwoord van de minister van Justitie op Schriftelijke Vraag nr. 5-880 van Bert Anciaux (sp.a), Uitlevering eigen onderdanen door België - Bilaterale afspraken, 27 januari 2011, geraadpleegd op 16 september 2014 via <http://www.senate.be/www/?Mlval=/Vragen/SchriftelijkeVraag&LEG=5&NR=880&LANG=nl>
- 91 European Committee on Crime Problems, European Convention on Extradition, A Guide to Procedures, updated 2 October 2000, accessed on 26 March 2014 from: http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/pc-oc/PCOC_documents/PC-OC%20INF%20revised%20documents/04inf_eng_Guide24_EXTRADITION%20Web%20version%20Jan%202013.pdf
- 92 Wetsvoorstel tot wijziging van de wetgeving wat de verbetering van de aanpak van seksueel misbruik en feiten van pedofilie binnen een gezagsrelatie betreft, geraadpleegd op 9 april 2014 op: http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&table_name=wet&cn=2011113028
- 93 Wetboek van Strafvordering, Eerste Boek, Hoofdstuk VII bis, artikel 92, §1, alinea 2, geraadpleegd op 17 september 2013 op: http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&cn=1808111730&table_name=wet
- 94 ECPAT België, Alternatief rapport van Belgische NGOs aan GRETA over de implementatie van het Verdrag van de Raad van Europa inzake de bestrijding van mensenhandel in België, 2012.
- 95 Interfederaal gelijkemans centrum en Federaal migratie centrum, Mensenhandel Statuut, geraadpleegd op 7 juli 2014 op : <http://www.diversiteit.be/statuut-0>
- 96 Federaal Centrum voor de analyse van de migratiestromen, de bescherming van de grondrechten van de vreemdelingen en de strijd tegen de mensenhandel, Jaarverslag van de onafhankelijke rapporteur mensenhandel, België: Bruggen slaan, 2014, geraadpleegd op 1 december 2014 op : http://www.diversiteit.be/sites/default/files/documents/publication/jaarverslag_mensenhandel_2013.pdf
- 97 ECPAT België, rapport aan GRETA over de implementatie van het Verdrag van de Raad van Europa inzake de bestrijding van mensenhandel in België, 2012.
- 98 Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding. Mensenhandel en mensensmokkel: Het geld dat telt, Jaarverslag 2011, oktober 2012, geraadpleegd op 15 november 2014 op: <http://www.diversiteit.be/jaarverslag-mensenhandel-en-mensensmokkel-2011>
- 99 Centre interdisciplinaire des droits de l'enfant, La protection des mineurs étrangers non accompagnés victimes de la traite et du trafic des êtres humains 2008, p. 8, geraadpleegd op 10 oktober 2014 op: http://www.samiliafoundation.org/userfiles/files/Dossier_Traite_des_Enfants_FR_OK.pdf
- 100 Koninkrijk België, De strijd tegen mensenhandel en mensensmokkel, Actieplan 2012-2014, p. 20, geraadpleegd op 11 juli 2014 op: http://www.dsb-spc.be/doc/pdf/ACTIEPLAN_C_MH_NL_2012.pdf
- 101 ECPAT België, rapport aan GRETA over de implementatie van het Verdrag van de Raad van Europa inzake de bestrijding van mensenhandel in België, 2012.

- 102 Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding. Mensenhandel en mensensmokkel: Het geld dat telt, Jaarverslag 2011, oktober 2012, geraadpleegd op 15 november 2014 op: <http://www.diversiteit.be/jaarverslag-mensenhandel-en-mensensmokkel-2011>
- 103 Federale Overheidsdienst Justitie, Vade-mecum voor voogden van niet-begeleide minderjarige vreemdelingen, 1st editie, 31 augustus 2007, geraadpleegd op 19 november 2014 op: http://justitie.belgium.be/nl/themas_en_dossiers/kinderen_en_jongeren/niet-begeleide_minderjarige_vreemdelingen/voogd/vademecum/
- 104 Report concerning the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Belgium, GRETA(2013)14, 25 september 2013, p.39, geraadpleegd op 19 november 2014 op: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/trafficking/Docs/Reports/GRETA_2013_14_FGR_BEL_with_comments_en.pdf
- 105 ECPAT België, rapport aan GRETA over de implementatie van het Verdrag van de Raad van Europa inzake de bestrijding van mensenhandel in België, 2012.
- 106 ECPAT België, rapport aan GRETA over de implementatie van het Verdrag van de Raad van Europa inzake de bestrijding van mensenhandel in België, 2012.
- 107 Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding. Mensenhandel en mensensmokkel: Het geld dat telt, Jaarverslag 2011, oktober 2012, geraadpleegd op 15 november 2014 op: <http://www.diversiteit.be/jaarverslag-mensenhandel-en-mensensmokkel-2011>
- 108 Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding. Mensenhandel en mensensmokkel: Het geld dat telt, Jaarverslag 2011, oktober 2012, geraadpleegd op 15 november 2014 op: <http://www.diversiteit.be/jaarverslag-mensenhandel-en-mensensmokkel-2011>
- 109 Omzendbrief inzake de invoering van een multidisciplinaire samenwerking met betrekking tot de slachtoffers van mensenhandel en/of van bepaalde zwaardere vormen van mensensmokkel, 26 september 2008, B.S. 31 oktober 2008, geraadpleegd op 15 november 2014 op <http://www.diversiteit.be/omzendbrief-26-september-2008-mensenhandel>
- 110 Koninklijk besluit van 18 april 2013 betreffende de erkenning van gespecialiseerde centra voor opvang van slachtoffers van mensensmokkel en bepaalde vormen van verergerd mensenhandel, beschikbaar op: http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&cn=2013041814&table_name=wet
- 111 Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding. Mensenhandel en mensensmokkel: Het geld dat telt, Jaarverslag 2011, oktober 2012, geraadpleegd op 15 november 2014 op: <http://www.diversiteit.be/jaarverslag-mensenhandel-en-mensensmokkel-2011>
- 112 Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding. Mensenhandel en mensensmokkel: Het geld dat telt, Jaarverslag 2011, oktober 2012, geraadpleegd op 15 november 2014 op: <http://www.diversiteit.be/jaarverslag-mensenhandel-en-mensensmokkel-2011>
- 113 Federaal Centrum voor de analyse van de migratiestromen, de bescherming van de grondrechten van de vreemdelingen en de strijd tegen de mensenhandel, Jaarverslag van de onafhankelijke rapporteur mensenhandel, België: Bruggen slaan, 2014, geraadpleegd op 1 december 2014 op : http://www.diversiteit.be/sites/default/files/documents/publication/jaarverslag_mensenhandel_2013.pdf
- 114 Child Focus, Jaarverslag 2013, geraadpleegd op 11 september 2014 op: http://www.childfocus.be/sites/default/files/jaarverslag_2013_nl_lr.pdf
- 115 Koninkrijk België, De strijd tegen mensenhandel en mensensmokkel, Actieplan 2012-2014, p. 5, geraadpleegd op 11 juli 2014 op: http://www.dsb-spc.be/doc/pdf/ACTIEPLAN_C_MH_NL_2012.pdf
- 116 Child Focus, Jaarverslag 2013, geraadpleegd op 11 september 2014 op: http://www.childfocus.be/sites/default/files/jaarverslag_2013_nl_lr.pdf

- 117 Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding. Mensenhandel en mensensmokkel: Het geld dat telt, Jaarverslag 2011, oktober 2012, geraadpleegd op 15 november 2014 op: <http://www.diversiteit.be/jaarverslag-mensenhandel-en-mensensmokkel-2011>
- 118 ECPAT België, Alternatief rapport van Belgische NGOs aan GRETA over de implementatie van het Verdrag van de Raad van Europa inzake de bestrijding van mensenhandel in België, p. 10.
- 119 CODE, Handel in kinderen in België: welke bescherming ?, Analyse CODE, augustus 2012, geraadpleegd op 30 november 2012 op: http://www.lacode.be/IMG/pdf/analyse_CODE_la_traite_des_enfants_en_Belgique.pdf
- 120 Franse Gemeenschap, Décret visant à la mise en place d'un dispositif d'accueil et de scolarisation des élèves primo- arrivants dans l'enseignement organisé ou subventionné par la Communauté française, art. 2 § 2, 18 mai 2012, geraadpleegd op 1 december 2014 op : http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=fr&la=F&table_name=loi&cn=2012051801.
- 121 Wet van 12 mei 2014 tot wijziging van titel XIII, hoofdstuk VI, van de programmawet (I) van 24 december 2002 wat de voogdij over niet-begeleide minderjarige vreemdelingen betreft (1), B.S. 21 november 2014, geraadpleegd op 1 december 2014 op: http://www.ejustice.just.fgov.be/mopdf/2014/11/21_1.pdf#Page18
- 122 CODE, Handel in kinderen in België: welke bescherming ?, Analyse CODE, augustus 2012, geraadpleegd op 30 november 2012 op: http://www.lacode.be/IMG/pdf/analyse_CODE_la_traite_des_enfants_en_Belgique.pdf
- 123 United States Department of State, Annual Trafficking in Persons Report 2013, geraadpleegd op 5 juli 2014 op: <http://www.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/2013/210549.htm>
- 124 Federaal Centrum voor de analyse van de migratiestromen, de bescherming van de grondrechten van de vreemdelingen en de strijd tegen de mensenhandel, Jaarverslag van de onafhankelijke rapporteur mensenhandel, België: Bruggen slaan, 2014, geraadpleegd op 1 december 2014 op : http://www.diversiteit.be/sites/default/files/documents/publication/jaarverslag_mensenhandel_2013.pdf
- 125 United States Department of State, Annual Trafficking in Persons Report 2013, geraadpleegd op 5 juli 2014 op: <http://www.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/2013/210549.htm>
- 126 ECPAT België, rapport aan GRETA betreffende de uitvoering van de Raad van Europa inzake de bestrijding van mensenhandel door België, 2012.
- 127 United States Department of State, Annual Trafficking in Persons Report 2013, geraadpleegd op 5 juli 2014 op: <http://www.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/2013/210549.htm>
- 128 CODE, Handel in kinderen in België: welke bescherming ?, Analyse CODE, augustus 2012, geraadpleegd op 30 november 2012 op: http://www.lacode.be/IMG/pdf/analyse_CODE_la_traite_des_enfants_en_Belgique.pdf
- 129 Belgische Federale Politie, Nationaal Veiligheidsplan 2012-2015, geraadpleegd op 11 juli 2014 op: <http://www.politie.be/fed/nl/downloads/file/Brochures/NVP2012-2015.pdf>
- 130 Federatie Wallonië-Brussel, Verslag van de Regering van de Federatie Wallonië-Brussel aan het Parlement van de Federatie Wallonië-Brussel over het Kinderrechtenverdrag, November 2011, geraadpleegd op 25 oktober 2014 op: <http://www.oejaj.cfwb.be/index.php?id=8767>
- 131 <http://www.bruxelles.irisnet.be/vivre-a-bruxelles/famille-et-vie-privee/quand-les-jeunes-participent/participation-a-la-vie-politique>

ECPAT International

328/1 Phayathai Road
Ratchathewi, Bangkok
10400 THAILAND
Tel: +662 215 3388, 662 611 0972
Fax: +662 215 8272
Email: info@ecpat.net
Website: www.ecpat.net